

Tena Štivičič

3 ZIME

(3 Winters / Tri zime)

Prevod in uskladitev angleške in hrvaške različice

Alenka Klabus Vesel

November 2015

Moji mami,
Neni,
Mariji
in Moniki

OSEBE

2011

MAŠA KOS, 66 let

VLADIMIR (VLADO) KOS, njen mož, 67 let

ALISA KOS, njuna starejša hči, 36 let

LUCIJA KOS, njuna mlajša hči, 33 let

DUNJA KRALJ, Mašina sestra, 63 let

MARKO HORVAT, sosed, 39 let

1990

MAŠA KOS, 45 let

DUNJA KRALJ (poročena DOLINAR), 42 let

VLADIMIR (VLADO) KOS, 46 let

KARLO DOLINAR, Dunjin mož, 43 let

KAROLINA AMRUŠ, 92 let

IGOR MALJEVIĆ, družinski prijatelj, 44 let

ALEKSANDAR KRALJ, Mašin in Dunjin oče, 73 let

ALISA KOS, 15 let

LUCIJA KOS, 12 let

MARKO HORVAT, 18 let

1945

RUŽA KRALJ, Mašina in Dunjina mama, 27 let

ALEKSANDAR KRALJ, njen mož, 30 let

MONIKA ZIMA, Ružina mama, 45 let

KAROLINA AMRUŠ, 47 let

MARINKO, uradnik, 40 let

Opomba k igri

Prvi prizor se odvija v pisarni v Hrvaškem narodnem gledališču. Vse drugo se dogaja znotraj ali okrog družinske hiše Kosovih v Zagrebu na Hrvaškem – v »Starem mestu«, zgodovinskem jedru Zagreba, ki izvira iz dvanajstega stoletja. Hišo je konec devetnajstega stoletja zgradila in imela v lasti zagrebška plemiška družina Amruš. Po drugi svetovni vojni je bila hiša nacionalizirana in razdeljena in vse od takrat v njej prebivajo najmanj tri družine hkrati. Družina Kos živi v osrednjem, največjem delu hiše.

Ob menjavah prizorov so prikazane projekcije načrtov, iz katerih je razvidno, kakšne prezidave je hiša doživela, in družinske fotografije Kosovih in Amruševih, ki beležijo zadnjih sto let njihovega življenja.

Prvi prizor

Novembra 1945.

Zjutraj. Pisarna – pusta – funkcionalna – socialistična.

Ruža, 27 let, stoji pred pisalno mizo. Njena oblačila so preprosta in skromna, a snažna. Marinko, moški pri štiridesetih, sedi za mizo s pisalnim strojem pred seboj.

MARINKO: Priimek?
RUŽA: Kralj.
MARINKO: Ime?
RUŽA: Ruža.
MARINKO: Poročena, samska, vdova?
RUŽA: Poročena.
MARINKO: Dekliški priimek?
RUŽA: Zima.
MARINKO: Možev priimek?
RUŽA: Kralj.
MARINKO: Ime?
RUŽA: Aleksandar.

Marinko preneha tipkati. Dvigne pogled.

MARINKO: Kralj Aleksandar?
RUŽA: Rodil se je 1918. Takrat je bilo to priljubljeno ime.

Marinko jo sumničavo opazuje. Dvigne telefonsko slušalko in zavrti številko.

MARINKO: Daj mi Gojka.

Ruža se začne prestopati. Pogleduje okrog sebe.

MARINKO: Gojko? Poslušaj, tukaj imam eno tovarišico, priimek Kralj, ime Ruža. Ja. Pravi, da jo pošilja general. Da naj bi dobila stanovanje. Poročena, en otrok. Dojenček. Pravi, da nimajo kam. Ja. Bom počakal.

Marinko čaka. Še enkrat jo premeri s pogledom. Od nog do glave. Ruža se ne pusti zmesti. Čakanje traja več kot minuto.

MARINKO: Ja? V redu. Razumem.

Odloži slušalko.

MARINKO: Ti boga, general pravi, da lahko izbiraš.

Ruža ga gleda.

MARINKO: Izberi si.

Pomigne proti pisalni mizi zraven. Na njej je kup ključev. Cela gora.

MARINKO: General pravi, da si lahko sama izbereš. Vzemi ključ, katerega koli.

Ruža stopi bliže. Z mize vzame nekaj ključev; na vsakem je listek z naslovom. Prebira naslove.

RUŽA: Čigave hiše so to, tovariš?

MARINKO: Kako čigave? Naše.

RUŽA: So prazne?

MARINKO: Prazne.

RUŽA: Kje pa so tisti, ki so stanovali v njih?

MARINKO: Poslušaj me, tovarišica, a še ne misliš nehat spraševat? Izberi ključ, pejt po moža in otroka in se vseli.

Ruža panično brska med ključi. Rožljanje ključev in Marinkov nepremični pogled še povečujeta njeno stisko. Kup grozi, da se bo prevrnil in zgrmel na tla.

RUŽA: Kako naj se odločim?

Naslov na enem od ključev vzbudi njeno pozornost. Zastrmi se vanj.

RUŽA: Že imam.

MARINKO: No, vidiš, tovarišica. Saj ni bilo tako težko.

Marinko ji pomigne, naj mu pokaže naslov. Odpre zvezek in si zapisuje.

MARINKO: Koliko je številka?

RUŽA: 21.

Marinko malo pomisli. Pobrska po zapisnikih.

MARINKO: Buržujski okus, tovarišica.

Ruža molči. Marinko jo preiskujoče gleda.

MARINKO: Pejt zdaj. Smrt fašizmu.

RUŽA: Svoboda narodu.

Drugi prizor

Novembra 2011.

Zgodaj zvečer v dnevni sobi družine Kos. Takoj je videti, da družina v njej živi že desetletja. Nekaj kosov stilnega pohištva. Drugače ceneno, oguljeno socialistično pohištvo, tu in tam kaj novejšega. Moderen CD-predvajalnik. Tipična dnevna soba obubožanega srednjega sloja, nikoli renovirana.

Na steni visi portret petnajstletne Karoline Amruš iz leta 1913; svetlo rdeči lasje, razkošna gosposka obleka z začetka dvajsetega stoletja.

Alisa, 36 let, in Dunja, 63 let, pri mizi pregledujeta načrte. Skozi ena od vrat pride Vlado, 67 let.

VLADO: Jebenti, da ne bom spustil farja v hišo, da mi bo tukaj pridigal.

Tik za petami mu sledi Lucija, 33 let, vsa razburjena.

LUCIJA: Noben ti ne bo pridigal –

VLADO: Pristal sem, da bom sedel v cerkvi in škripal z zobmi, ne bom pa pojedel hostije, ne bom molil, in če je kdo slučajno imel v mislih, da bi to hišo blagoslovili –

LUCIJA: Nobenega blagoslavljanja hiše ne bo. Ampak če ti bo prečastiti ponudil hostijo, te pa res ne bo konec, če jo vzameš, a ne? Taka je kot čips. Čips imaš pa rad. Oči –

Vlado odide skozi druga vrata, Lucija pa za njim. Dunja se ne meni kaj dosti zanju, zatopljen je v načrte. Alisa gleda za njima.

ALISA: A ni, da moraš bit krščen, če se hočeš cerkveno poročiti?

DUNJA: Meni se pa v bistvu zdi, da bi bilo boljše, če bi bil bazen drugače postavljen, tako počez.

Vstopi Maša, 66 let, in prinese jedilni pribor. Odloži ga na mizo. Čez obleko ima zavezan velik predpasnik. Maša je ženska, ki ne zdrži pri miru.

MAŠA: Ti se pa nič ne vtikaj.

DUNJA: Saj se ne vtikam. Kakšen nasvet pa lahko dam, a ne?

MAŠA: Damjan je najel same vrhunske arhitekte.

ALISA: Kaj pa rabimo bazen?!

DUNJA: Hiša je imela bazen, takrat ko je bila zgrajena. Tukaj, kjer je zdaj garaža, ki so si jo postavili Horaki. No, ni bil ravno bazen. Bolj ribnik.

MAŠA: Ki ga je dal stari Amruš potem zalit z betonom –

DUNJA: Po tistem, ko se je Karolina vrgla noter.

MAŠA: Ni se vrgla, spodrsnilo ji je na mokrem listju in je padla noter. Malo je manjkalo, da ni zmrznila, november je bil.

Maša odide. Dunja se zastrmi v Karolinin portret na steni.

DUNJA: No, a se je vrgla a je padla, ni bilo nikoli razjasnjeno. Ne moremo vedet, kaj je bilo leta 1926. No, če bi midva ostala v Düsseldorfu, bi si tudi jaz na vrtu omislila bazen. To sem si od nekdaj želela.

MAŠA (kliče za odrom): Vlado!! Lucija! Večerja.

Maša pride nazaj. Kriči, da se tresejo stene.

MAŠA: Ne bom dvakrat ponavljala!!

DUNJA (Alisi): Pred dvema mescema se je dala krstit.

Alisa se osuplo zastrmi vanjo.

ALISA: Krstit se je dala?

Pride Vlado, ves je iz sebe.

VLADO: Končno že misliš, da si se rešil skrbi. Otroške bolezni, šola, ocene, puberteta, droge, alkohol, vsi tisti grozni, nemogoči fantje, čez vse si se že prebil, potem pa pride še zadnji udarec!

Lucija pride iz kuhinje.

LUCIJA: Joj, oči, nehaj že –

Maša prinese na mizo še nekaj stvari.

MAŠA: Res, Vlado, zberi se malo, daj.

VLADO: Zberi se malo? Zberi se malo?

MAŠA: Dunja, lepo te prosim, pospravi te papirje.

Vlado vzdigne kozarec in se odkašlja. Maša se spomni, da še nekaj manjka. Odhiti ven. Vlado odloži kozarec. Maša se vrne s skledo in jo postavi na mizo. Vlado spet dvigne kozarec. Maša spet odbrzi ven. Vlado v obupu razširi roke!

LUCIJA: Potrpi, saj bo ...

Vlado spet razširi roke – tolikšna potrpežljivost terja velik napor. Maša se vrne in še nekaj postavi na mizo. Dunja si prižge cigareto.

MAŠA: A zdaj misliš kadit?

DUNJA: Nisem vedela, koliko časa bo še trajalo –

VLADO (Maši): Tebe čakamo.

Dunja ugasne cigareto.

MAŠA: Mene, a ja?

VLADO: Hočem reč ...

MAŠA: Pa bi ti pripravil mizo, a ne?

VLADO: A si mi kaj rekla?

MAŠA: A ti moram res zmeraj reč? A ti moram res vsakič znova reč? Že petintrideset let vam kuham večerje, za celo vojsko vas je. To se pravi – (*Se ustavi in računa.*) – krat pet ... celo šest, prej ko je bil ata še živ ...

DUNJA: Dvanajst tisoč, tam nekje.

MAŠA: Dvanajst tisoč večerij. Pa sem zraven gor spravljala še dva otroka in imela redno službo. Samo dve roki imam. In ti si v teh petintridesetih letih nisi mogel zapomnit, da je vsak dan pred večerjo treba pripraviti mizo –

VLADO: Porkaduš, Maša, zmenjeno, evo. Od danes naprej, pa dokler bom živ, da mi tudi ene žlice noben ne položi več na mizo. Evo, pred pričami.

DUNJA: Vlado, perfektna ideja. Pa kar brez panike, saj ti bomo narisali načrt kuhinje.

VLADO: Čeprav, bodimo natančni, če upoštevamo večerje, ki jih je skuhala babica Ruža, pa počitnice, potem jih ne more bit več kot deset tisoč. Pa sem zaokrožil navzgor.

Maša zajame sapo, da bi mu vrnila milo za drago.

LUCIJA: Mami, prosim, umiram od lakote.

Vlado vstane. Vzdigne kozarec. Od zgoraj se zasliši ropot. Premikanje pohištva. Vsi se ozrejo kvišku in se namrščijo. Še posebej Lucija. Kot da je hrup naperjen proti njej. Vlado obupa in se usede. Počakajo, da ropot potihne. Vlado vstane, vzdigne kozarec in se odkašlja.

VLADO: Torej ... na zdravje mojima hčerkama. Alisi, ki je prišla iz širnega sveta, čeprav nas drugače bolj poredko obiskuje ...

Luciji se pomrači obraz – zdravica Alisi, jasno. Maša zavzdihne.

VLADO: Čudno se nam ponavljajo stvari. Spomnim se, kako smo se veselili, ko je Dunja enkrat na leto prihajala na obisk iz Nemčije. Samo da se je Dunja takrat iz Düsseldorfa vozila petnajst, dvajset ur, danes pa iz Londona priletiš v dveh urah, in to z nizkocenovnim prevoznikom, ampak v današnjih časih je to očitno še vseeno prenaporno –

ALISA: Joj, oči, nazdravi rajši Luciji.

VLADO: Čakaj. Vse lepo po vrsti. Torej, Lucija, jutri je tvoj véliki dan. Jutri se zate začenja novo življenje, življenje poročene ženske. Upam, da si si v Damjanu našla dobrega sopotnika in da boš v življenju srečna ...

ALISA: Živela Lucija!

VLADO: Počakaj, nisem še končal. (*Pomolči za večji učinek.*) Vsaka od vaju si je izbrala svojo pot. Z mamico sva vama pri tem pomagala po svojih najboljših močeh, čeprav je res, da se je ona precej bolj ogrevala za permissivno vzgojo kot pa jaz, ampak zdaj je, kar je. Od ničesar vaju nisva odvrčala. Če vaju bi, Alisa zdaj ne bi živela tam daleč, bogu za hrbtom, tam gor v tisti Angliji –

MAŠA: Vlado, daj no ...

VLADO: Zelo pomembno, najbrž najpomembnejše v življenju je doseči, da se tvoji otroci postavijo na lastne noge. Da vidiš, da so se podali v svet in da bojo v tem svetu ohranili ponosno držo –

ALISA: In strumen korak ...

VLADO: Res je, Alisa, tudi to.

Vsi vzdignejo kozarce.

VLADO: Za konec bi zdaj rad povedal samo še besedo, dve o zakonski zvezi.

Vsi spet odložijo kozarce.

VLADO: Zakonska zveza je, no, nekaj, k čemur človek streми že od zdavnaj. To je združitev z ljubljeno osebo, s katero potem v življenju deliš bremena, pa tudi veselje in srečo. To nikakor ne pomeni, da je kaj narobe, če se ne poročiš. *(Se obrne k Alisi.)* Ne. Vsak dela, kakor najboljši ve in zna. In če kdo misli, da je zakon enostavna reč in da niso potrebna velika odrekanja, mu lahko povem, da se moti.

MAŠA: Kakšna odrekanja?

VLADO: Prosim?

MAŠA: Čemu natančno si se ti odrekel?

VLADO: Govorim o zakonu na splošno.

MAŠA: No, prosim, da slišimo dva primera, čemu si se ti odrekel.

Vlado se ne zmeni zanjo in s povzdignjenim glasom nadaljuje.

VLADO: Pa se še vseeno lahko zgodi, da v zakonu ne gre vse gladko in partnerja lahko od danes do jutri postaneta smrtna sovražnika. *(Se zdaj obrne k Dunji.)*

DUNJA: Tako je, če se poročiš s pizdo. Ko bi vsaj crknil, prasec zajeban.

MAŠA: Dunja, zmenili smo se, da pri mizi ne bomo –

DUNJA: Res je, ampak pizda je pizda, ni druge besede.

MAŠA: Dunja, ne, res –

Dunja si prižge cigareto. Maša začne takoj mahati in odganjati dim.

VLADO: Življenje nam prinese marsikaj. Ampak vse húdo se da preživet, če imaš ob sebi sopotnico, ki verjame vate in te podpira, tudi kadar ti gre najbolj za nohte.

DUNJA: Kaj pa ženske?

VLADO: Prosim?

ALISA: Kaj pa ženske?

VLADO: Kako, kaj pa ženske?

ALISA: A za ženske pa to ne velja?

VLADO: Govoril sem na splošno, seveda sem mislil tudi ženske.

ALISA: A daj no?

LUCIJA: Oči, eno trdo kuhano jajce, to je vse, kar sem danes pojedla. Usmili se me!

VLADO: No, da zaključim. Hčerki moji, vsaka naj si torej išče srečo po svoje, kakor ve in zna. To pa le glejta, da se bosta imeli radi in si bosta zmeraj pomagali med sabo. Najpomembnejše v življenju je, da imaš koga od bližnjih. Da bi dolgo in srečno živela, draga moja Lucija.

VSI: Na zdravje!

VLADO: Mogoče bi moral reč »amen«!

Lucija nejevoljno prhne. Kljub temu sledi vsesplošno nazdravljanje.

*

Večerja se bliža koncu. Maša odnaša krožnike v kuhinjo. Lucija ji pomaga. Na mizi je odprt Alisin prenosni računalnik. Dunja si na njem ogleduje fotografije.

ALISA: Ti, a se to res še zmeraj počne? A ženini res še zmeraj kupujejo neveste? In te fantovščine!

Lucija se vrne.

LUCIJA: Kaj hočeš reč?

ALISA: No ... to razmišljanje: še zadnja noč in konec svobode ... da poroka za moškega pomeni vdajo, odhod v zapor ... a ni to malo ...

LUCIJA: Kaj?

ALISA: Bedasto. Rahlo žaljivo. Preživeto, če ne drugega.

VLADO: Preživeto, niti najmanj ...

LUCIJA: To je taka tradicija, bog te nima rad.

ALISA: Okej, tradicija, razumem. Kar naenkrat tako priseganje na tradicijo ...

Maša odide v kuhinjo.

LUCIJA: A te zato ni bilo na moji dekliščini? Ker se ti zdi to žaljivo?

ALISA: Ne. Delat sem morala.

DUNJA: Na Zahodu je to malo drugače.

LUCIJA: Kar je gospa že velikokrat poudarila. Tri tisočkrat že, za vsak slučaj, da ne bi komu ušlo.

Dunja puhne cigareto in ne reagira.

VLADO (Alisi): Povej, srčica, kaj pa kaj pravijo tam gor na to, da bomo zdaj tudi mi vstopili v Evropsko unijo?

ALISA: Kje gor? A v Angliji? No ja, očka, ne padajo ravno v nezavest. Večina jih o nas itak nima pojma. Ne ukvarjajo se z nami ... vse se neha pri morju in plažah ... in vojnih zločincih.

Maša se vrne s krožniki.

VLADO: Grozno. Kakšna krivica. Od nekdanj smo bili Evropejci. A ni tako? Jugoslavija je bila spoštovana evropska država –

DUNJA: No, recimo, da je bilo tako.

VLADO: Bila je spoštovana. In to najboljšo državo, v kateri smo kdaj bili, smo razjebali. Zdaj se moramo pa poniževati, da nas bojo sprejeli v to unijo, ki bi se je vsak normalen otepal ko hudič križa. Ne, to je res absurd. Kakšna bolna sprevrženost.

MAŠA: Saj ste slišali, Avstrijci so kupili plin, Madžari so pokupili banke ...

DUNJA: Ravno obratno je bilo –

MAŠA: Ni važno, lahko bi kar v monarhiji ostali.

Maša z mahanjem odganja dim in odide v kuhinjo.

LUCIJA: Iz Slovenije sem včeraj zvečer dobila en hecen tweet: »Bratje, Hrvati, dobrodošli! Razfukali smo Jugoslavijo, zdaj bomo pa še Evropo.«

Lucija se smeje.

ALISA (Vladu): Od kdaj si pa ti proti Evropi? Oprosti, ampak – a imamo sploh kakšno drugo možnost?

VLADO: Nisem proti. Ampak za pa tudi nisem.

ALISA: To je pa zelo konstruktivno, res.

LUCIJA: Jaz se ne strinjam. Da nimamo nobene druge možnosti. Zelo veliko nas je, ki tako mislimo.

VLADO: Zelo veliko? Ah, daj no. Ne govori mi o zelo veliko. Kdo pa ve, če so vsi ti ljudje, ki pišejo tam gor, sploh resnični.

LUCIJA: Oči, ljudje na facebooku so resnični!

VLADO: No, če ste pa resnični in če se vam zdi, da bi bilo treba glede tega protestirat, zakaj se ne organizirate in ne greste na cesto? Ne pa samo tako, anonimno, z enim klikom –

LUCIJA: A ti bi, da grem jaz na cesto?

VLADO: No, ne bi, da bi ti – samo govorim, kako se to dela – sploh pa, ona je šla na cesto, sedela je tam na trgu pred cerkvijo, katero že –

ALISA: St. Paul.

LUCIJA: Ja. Cele štiri ure je bila tam.

VLADO: Zelo mrzlo je bilo tisti dan.

LUCIJA: Aja, kako pa to veš?

VLADO: Vem, sem pogledal na AccuWeather. Zelo je zanesljiv. Bogami, da ne vem kako, ampak tam ti kaže po celem svetu, kakšna je temperatura.

ALISA: Večkrat sem bila tam, ampak to zdaj nima nobene zveze. Oči, menda je ja ne nagovarjaš, naj organizira demonstracije proti Evropski uniji?

VLADO: Jaz? Mi na kraj pameti ne pade.

Maša prinese pito. Alisa se še vedno mršči zaradi Vladovega razmišljanja, Vladova pozornost pa je že namenjena piti.

MAŠA: Daj, Vlado, pojej malo pite in se nehaj razburjat.

VLADO: Taka je usoda majhnega naroda. Zmeraj ga kdo tlači. Pita. Njam.

Maša reže pito. Dunja si zatopljeno ogleduje fotografije na Alisinem prenosniku.

DUNJA: Stanovanje zgleda super. Bolj majhno sicer ..., ampak ... super, res. In dober kvart, praviš?

ALISA: Ja. Se mi zdi. Mislim, ne kakšen monden. Ampak zanimiv.

DUNJA: Blizu centra?

ALISA: Ja. Še kar.
LUCIJA: Pa ja. S helikopterjem.
ALISA: Blizu službe, služba je zame trenutno najbolj pomembna.

Dunja potisne prenosnik do Lucije. Lucija si začne rahlo namrgodena ogledovati fotografije.

VLADO: Ja, saj tudi je pomembna. Ker nas je že kar malo skrbelo –
MAŠA: Joj, Vlado, daj ...
VLADO: Nikjer konca te šole –
ALISA: Ti si zmeraj govoril, da je šola najpomembnejša –
MAŠA: Saj tudi je.
VLADO: Saj tudi je. Ko sem bil jaz ravnatelj, je bila naša šola ena najboljših v Jugoslaviji, če ne celo najboljša. Ker je bil moj moto – šola je sveta stvar. Ampak ...
VLADO, LUCIJA IN ALISA: Šola je tudi igra.

Alisa in Lucija se zasmejeta.

VLADO: Ja, na kvizih smo bili zmeraj najboljši. Na drugih šolah so se skoraj požrli od zavisti.
MAŠA: Vlado, a ne bi ...
VLADO: Ampak smisel šole je, da mlademu človeku pomaga poiskati pravo pot, da ga usposobi za življenje. Zdaj se pa ti poglej, siva si že kakor ena miš, pa še zmeraj hodiš v šolo.
MAŠA: Do doktorata ne prideš tako hitro, Vlado.
VLADO: Dobro vem, koliko traja, da prideš do doktorata. Tudi jaz ga imam, če si slučajno pozabila.
MAŠA: Ti si ga naredil v dveh letih, ker nisi vedel, kaj počet sam s sabo, potem ko so te v šoli odžagali.

VLADO: Po krivici. In jaz sem zmeraj vedel, kaj počet sam s sabo, Maša, nič mi ne govori.

MAŠA: In doktorat v Angliji ni isto kot doktorat v Zagrebu.

LUCIJA: A zato, ker je na Zahodu to malo drugače?

VLADO: Kaj, a bi rajši videla, da bi spremenil svoja prepričanja, takrat ko jih je bilo v modi spreminjat?

MAŠA: Kakšno zvezo ima zdaj to?

VLADO: (*mrmraje v brado*): Mislim to, kako si rekla »da so me odžagali« –

LUCIJA: (*Alisi*): Ampak res, Alisa, kaj pomenijo ti sivi lasje? Kdaj si se pa nehala barvat?

ALISA: Barvat sem se začela že pri devetnajstih. Dosti imam. Poln kufer imam frizerjev.

LUCIJA: In kaj, a zdaj misliš bit pa takole siva?

VLADO: Pusti jo, no. Ima že svoje razloge. Že kakšne. To ni naša stvar.

Vlado pomenljivo pogleda Mašo, Alisa ju opazuje, da bi ugotovila, na kaj namiguje. Od zgoraj se ponovno zasliši ropot. Vsi spet pogledajo kvišku.

LUCIJA: Zanalašč to počne. Grem stavit, da do zjutraj ne bo nehala. Iz same hudobije. Telefonirat ji grem.

ALISA: Kdo to? Markova mama?

MAŠA: Lucija, pusti.

Lucija vstane in odide.

ALISA: Od kdaj je pa Anita hudobna?

MAŠA: Saj ni, samo na vsak način vztraja, da se bosta selila jutri. Na dan poroke. Damjan jo je prosil, da bi počakala, pa si ni dala nič dopovedat.

ALISA: Kaj pa ...? (*Pokaže s prstom na spodnje nadstropje.*)

MAŠA: A Horaki? V začetku so se razburjali, saj veš, kakšni so.
Nazadnje so se pa odselili ... zelo na hitro in brez problema.

Ropot potihne, Vlado spet vzdigne kozarec.

VLADO: Da bi bilo pred nami še veliko srečnih in zadovoljnih let in da bi se še velikokrat takole zbrali. In da bi dočakali, da bo v hišo prišla nova generacija. Oh, ko bi vsaj še bila z nami tudi naša draga babica Ruža in dedek Aleksandar. In naša ljuba Karolina.

ALISA: In Boni.

VLADO: In naša zlata Boni, kako bi mahala z repkom, če bi bila zdajle z nami. Kako bi bilo lepo. Za zmeraj bojo v naših srcih. Na zdravje.

VSI: Na zdravje.

Lucija pride nazaj.

LUCIJA: Pravi, da si ni mislila, da se tako sliši. A si predstavljate?

Maša se posveti rezanju pite. Lucija odmahuje, da je ne bo.

Alisa vstane.

VLADO (vznemirjeno): Kaj pa delaš?

ALISA: Rada bi nekaj povedala –

VLADO: Kaj? O čem?

ALISA: O življenju ... in o družini ... Če mi boš pustil povedat, boš zvedel.

VLADO: A se ne bi ti rajši usedla in bila tiho.

MAŠA: Vlado, pusti otroka ...

VLADO: Nič »pusti otroka«. Kadar Alisa kaj oznani, se nam ne obeta nič dobrega. Me že peče zgaga, samo ko te gledam.

LUCIJA: Jaz se strinjam. Nobenih tvojih oznanil ne rabimo ta hip.

ALISA: Nič ne mislim oznanjat, oči, pa ti nisi normalen.

DUNJA: Vlado, daj no, zganjaš teater –

VLADO: A res? Pa še kako sem normalen. Kako pa ti govoriš z mano? A nisi stala tukaj tako kot zdaj, ko si oznanila, da se boš preselila na drug konec sveta? In da boš ostala še eno leto zaradi magisterija in potem še tri zaradi doktorata. Pa da si se poročila, kar je bil precejšen šok –

ALISA: Po nepotrebnem. Zato ker si en kmetavz.

VLADO: Kmetavz? No, dobro, sem pa kmetavz. Ampak vse, kar je prav. Tega človek ne naredi kar s komer koli, pa tudi če je to izključno formalno –

ALISA: Milijonkrat sva se že pogovarjala o tem –

VLADO: In kako ne bi bil šokiran, če si nam za povrh pozabila povedat, da je črn kot oglje.

Alisa jezno odmahne z rokami.

VLADO: Samo pravim, da ni nič neobičajnega, če bi bil človek rad informiran o poreklu svojega zeta. Kdo so njegovi predniki in –

ALISA: Ni bil tvoj zet! Bil je samo moški, s katerim sem se poročila –

Vlado jih vse pogleda, kot da je popolnoma jasno, kdo je tukaj nor.

ALISA: Začasno.

VLADO: Taka si kot tvoja mama. Pregarjala se je okrog s tistimi študenti iz neuvrščenih dežel.

MAŠA: Joj, Vlado, daj no ...

VLADO: A se nisi? A ni Ruža kar naprej vodila domov tistih Etiopijcev in jim kuhala –

MAŠA: A je bilo v tem kaj slabega?

VLADO: A sem rekel, da je bilo kaj slabega? Se mi pa zdi prav, da to povem, če že misliš it živet v Etiopijo.

ALISA: Pa kdo misli it živet v Etiopijo? Ta moj je bil po rodu z Jamajke, ampak ne njemu ne meni na kraj pameti ni padlo, da bi šla živet tja! Mama!

MAŠA: No, ni važno, pustimo zdaj to. Kaj če bi nehali sekirat Aliso in bi se rajši posvetili Luciji in temu, kar nas jutri čaka?!

LUCIJA: Hvala.

VLADO: Ti misliš, da sem starokopiten in ...

ALISA: Primitiven.

VLADO: Ja, tudi to, primitiven, v redu, si mi že velikokrat povedala.

ALISA: Samo, kadar je bilo upravičeno.

VLADO: Prav nesramna si, da veš. Ne vem, če je še kje kdo, ki bi tako stoično prenašal vse te tvoje eskapade, s katerimi nas razveseljuješ. Pa ne samo to, kdo, lepo prosim, če ne jaz, je vztrajal, da se odkrito in ... trezno pogovorimo o tem, če si mogoče lezbijka?

ALISA: Oh ne, ne že spet! Mama! Zakaj moramo spet začenjat s tem?!

Potem se pa čudiš, če ti zabrusim kaj, kar te prizadene.

VLADO: Nič ne mislim »spet začenjat s tem«, rad bi samo, da bi mi končno že enkrat priznali mojo širokosrčnost in odprtost, ki ju v tej hiši sistematično zanikate!

Alisa razdraženo vzdihne.

VLADO: Osebno sem mnenja, da sem bil zelo luciden –

ALISA: Tvoja trditev je bila, da sem lezbijka, zato ker sem že čez trideset in nisem poročena. Na kratko povedano.

VLADO: Ne zdaj potvarjat –

ALISA: Koliko je to konservativno, zdajle nimam energije razpravljat. Tvoj najmočnejši argument je bil »slišim, da je tam gor to zelo popularno«.

VLADO: Ja, a ni? A mogoče ni? No, lepo te prosim, a te ni tista mladenka, s katero si stanovala, napeljala na to, da sta nekaj časa, kako naj rečem –

ALISA: Lepo te prosim, da sploh ne poskušaš reč –

VLADO: No, pa dajmo proučit dejstva ... Skratka, stara si 36 let in še zmeraj samska. Če ne štejem tega reveža od zgoraj, ki po tistem, ko sta se vidva razšla, nikoli več ni prišel k sebi, in te, kakor praviš, neromantične zveze s ... s temnopoltim gospodom, za katero trdiš, da je bila samo formalna –

ALISA: Marko od zgoraj ni nikoli prišel k sebi zaradi vojne, ne pa, ker sva se midva razšla, to dobro veš!

VLADO: Dobro, no, dobro. Saj samo pravim. Ni ga za obsojat, peklenske stvari je dal skoz ...

DUNJA: Vsaj živ je prišel nazaj. Ne tako kot ubogi Igor.

MAŠA: Ubogi, ubogi Igor –

ALISA: Kdo ga pa obsoja? Noben ga ne obsoja! Mama!

MAŠA: Ne, res, Vlado, kakšno zvezo ima –

ALISA: Ampak prav Marko, tako normalen, belopolt in moškega spola, prav on in noben drug je bil tisti, ki mi je nastavil nož na vrat! Ne pozabit tega.

DUNJA: Noben ni pozabil.

VLADO: No, dokazano je, da taki travmatični dogodki v intimni zvezi lahko vplivajo, da človek ... spremeni svojo spolno usmerjenost –

ALISA: A kdo kontrolira, kaj oči bere na internetu?

VLADO: In je tudi res, da stalno živiš z ženskami.

ALISA: To so cimre. Rajši stanujem z ženskami, ker so moški packi.
Živet z moškim pomeni živet s celim vesoljem mikrobov.

VLADO: Meni to zveni kot argument lezbijke.

Alisa s pogledom išče zaslombo pri Maši.

VLADO: Same privlačne mlade ženske. Samske, osamljene, kako ne, tam v tuji deželi, skupaj stanujejo, vse sorte se lahko zgodi.

ALISA: Oči, sliši se kot scenarij za pornič, a se zavedaš tega?

VLADO: Ne vem, no –

MAŠA: Vlado, prosim –

LUCIJA: Splošno znano je, da ene parkrat probat še ne pomeni, da si lezbijka –

Alisa jo vznemirjeno pogleda.

ALISA: Jaz sem sicer prepričana, da spol ne igra nobene vloge, ampak to je stvar debate ob kakšni drugi priložnosti, na kakšnem drugem nivoju in vsekakor z drugačnim sogovornikom.

LUCIJA: »Na kakšnem drugem nivoju.«

ALISA: Moj namen je sicer bil, da ti prihranim to zgodbo, oči. A ne, Lucija? Če ne bi ti vsega zgobcala –

LUCIJA: Oprosti, ampak težil mi je sto na uro. Vsak bi popustil.

ALISA: A daj no! Še v plenicah si bila, pa si me že hodila špecat za vsako stvar.

MAŠA: No, zdaj je pa dosti.

VLADO: Ja, res ne vem, zakaj ste zdaj kar naenkrat vse tako skočile v luft. Ne razumem, zakaj se z vami nikoli ne da mirno pogovarjat, vsak pogovor se zmeraj sprevrže v dramo.

ALISA: Ti si začel!

VLADO: Jaz? Nič nisem začel. Če bi bilo po moje, bi preživel večer v prijetnem vzdušju, si pripovedovali anekdote in nazdravili naši Luciji pred jutrišnjo poroko, ampak z vami se to ne da.

Lucija v znak strinjanja prikimava.

VLADO: Že od nekdaj močno hrepenim po kakšni sorodni moški duši v tej familiji, ampak nimam sreče, nobeden ni prav dolgo ostal. Niti Marko niti tisti tvoj začasni ... tvoj kolega ... saj mi ga niti predstavila nisi, da ne govorim, koliko sranja je naredil Karlo.

Dunja vzdigne roke v smislu »rajši nič ne govori«. Alisa samo zavzdihne, spet tako, prezirljivo.

VLADO (Alisi): A ti misliš, da je meni lahko?

ALISA: Ne, zelo težko ti je. Ob tem, ko cel bataljon žensk izpolnjuje vse tvoje želje. Se mi pa res smiliš.

VLADO: Pa je težko, da veš, težko je. Štiri generacije žensk v tej družini, pa niti enega moškega potomca! Če bi bilo to povprečje, bi človeštvo že izumrlo. Statistično gledano je najbrž kar prav, da smo dobil lezbijko. Kot nekakšen ... neke vrste ... evolucijski obrat –

MAŠA: Kaj?!

LUCIJA: Joj, oči, o čem ti vse nakladaš –

Lucija in Alisa se zahihitata.

DUNJA: Ni mi čisto jasno, kako naj bi to pripomoglo k ohranjanju človeške vrste –

VLADO: Saj tudi meni ni. Ampak menda boljše danes tega nič omenjat.

MAŠO: Vlado, da ne boš pozabil, dokumentarec o Stalinu se bo začel.

Vlado pogleda na uro.

VLADO: O jebenti. Skoraj bi zamudil. Kaj se pa vidve režita? Se je lahko smejat staremu očiju, a ne? Revež vsak moški, ki ga zanese v to hišo. Trda mu prede v vajinih krempljih.

Zdaj se smehu pridružita še Maša in Dunja. Vlado vstane.

VLADO: Ja, kar smejte se! Res krasno. Kam smo prišli, da se iz človeka na stara leta v lastni hiši delajo norca. Človek se celo življenje trudi, da bi vas vse štiri trape razumel, ve se mu pa samo posmehujete. Pa saj tudi mama Ruža in Karolina nista bili nič drugačni. Celo Boni, zverina mala, ni imela nobenega spoštovanja do mene. Sram vas bodi.

Se še glasneje smejijo. Vlado demonstrativno odide. Smeh se počasi poleže. Lucija vzame v roke Alisin prenosnik.

ALISA: Upam, da bo jutri bolj umirjen.

LUCIJA: Saj je razumljivo, da je malo živčen, če se mu bo hčerka poročila.

ALISA: Ja, saj. No, evo, zdaj bo pa dobil zeta. Takega – naše gore list. Z veliko dozo testosterona –

MAŠA: Ja.

Nastane tišina. Lucija je zatopljena v prenosnik in ne opazi, kako se Maša in Dunja zastrmita vsaka v svoj krožnik. Alisi sprememba razpoloženja ne uide. Vlado pride nazaj.

VLADO: Lucija, ne dela!

LUCIJA: Kaj ne dela?

VLADO: Ta tvoj ta nov televizor, ne morem ga priključit na videorekorder. Nekaj je narobe.

LUCIJA: Nič ni narobe, oči, to je zdaj digitalni sistem. Saj sem ti včeraj pokazala.

VLADO: Vse sem naredil tako, kot si rekla, pa ne dela. In zdaj bom zamudil dokumentarec o Stalinu.

ALISA: Oči, pusti zdaj Stalina, nismo se še do konca pogovo –

VLADO: Ne bom pustil Stalina! To snemam za vaju, nehvaležnici ... In za vajine otroke. Čisto vse pomembne dogodke imam posnete. Imam, kako nas je Nemčija priznala, imam padec Vukovarja, imam Srebrenico, imam Tuđmanovo smrt, imam NATO v Srbiji. Edino, česar nimam, je 14. kongres, ampak kdo bi bil pomislil, kaj se bo zgodilo.

DUNJA: Nobeden. Imaš prav.

VLADO: In tisti dan je tudi ...

Vlado pogleda Dunjo. Odmahne z roko, da bi pregnal neprijeten spomin.

VLADO: Boljše ne mislit na to. ... Sicer pa, če Tito takrat 1948. Stalinu ne bi rekel »ne«, ne samo, da ne vemo, kaj bi bilo z našo državo, ampak tudi ne vemo, kako bi danes zgledala naša družina ... Dunje mogoče sploh ne bi bilo.

LUCIJA: Pridi, oči, greva pogledat –

Lucija in Vlado odideta v sobo.

ALISA: Kako ne bi bilo Dunje?

MAŠA: Ah, to je stara zgodba ... Vajina babica Ruža je imela med Titovimi generali občudovalca.

DUNJA: Več kot samo občudovalca.

MAŠA: No, tega ne vemo. Vemo samo, da sta bila skupaj v partizanih. Medtem ko je bil dedek ...

DUNJA: V bistvu na nasprotni strani.

MAŠA: General je po vojni še nekaj časa hodil okrog –

DUNJA: Ibrajter se je pisal. Na vse kriplje se je trudil, da bi mu jo speljal.

MAŠA: Najin ata je bil strašansko ljubosumen nanj. To je bilo, še preden se je rodila Dunja.

DUNJA: In general je najini mami tudi pomagal, da je po vojni spet prišla v to hišo.

MAŠA: Leta 1948 pa je povlekel napačno potezo. Ni si mislil, da se bo Tito odvrnil od Stalina –

DUNJA: Ni pravočasno obrnil plošče in je pristal na Golem otoku –

Maša začne pospravljati krožnike in skodelice.

DUNJA: Karlo me je zafrkaval, da svoje življenje dolgujem Titu, dobesedno.

ALISA: Karla sem videla v časopisu, na letalu.

DUNJA: Ja. Zdaj je na Ministrstvu za evropske in zunanje zadeve. A si misliš. Kot bi gledal skeč od Monty Pythonov. Malo je manjkalo, pa bi prišel na poroko.

ALISA: Povabljen je bil na poroko, ali kaj?

DUNJA: Damjan ga je povabil. Poslovna zadeva. Poroke so danes očitno stvar biznisa. Lucija ga je potem prepričala, da mogoče ne bi bilo najbolj primerno.

Maša odhaja v kuhinjo.

MAŠA: Grem po kavo. (*Dunji.*) Ti pa probaj tančico. Da ne boš pozabila.

Dunja jo prestreli s pogledom.

ALISA: Tančico? Kakšno tančico?
DUNJA: Tančico. Za lažno nevesto. Jaz bom namreč lažna nevesta.
ALISA: Lažna nevesta.
DUNJA: Ja. Jutri. Ko bo prišel ženin ... s tamburaši ... in svojo žlahto ...

Alisa osuplo gleda.

DUNJA: No, da bo »kupil nevesto«. Saj veš. Star običaj.
ALISA: Star običaj.
DUNJA: To je samo tako, malo za zajebancijo. Luciji z ljubeznijo.
ALISA: Luciji z ljubeznijo. Malo za zajebancijo. V cerkev gremo, nevesto kupujemo. A Damjan sploh ve, da ni njen prvi?
DUNJA: Dobro, no, Alisa, ne bit zatežena.
ALISA: Ja, ne vem, no, jebenti, človek je veliko investiral. Kupil je hišo, podira zidove, koplje bazen. Sosedje odhajajo. Razkomotili se bomo tukaj kot kakšni veleposestniki –
DUNJA: Veleposestniki. Ma daj, Alisa, ljudje danes kupujejo hiše, če jih lahko. Časi se spreminjajo.
ALISA: Od nekdanj so se.
DUNJA: To je res. In če bi se ti znašla tukaj pred petdesetimi leti, ko so v tej hiši vse tri družine hodile srat na isti nezakurjen sekret, bi tudi na to imela pripombe. Končno malo več prostora, da bo tvoja mama lahko zadihala.

Maša se vrne s pladnjem s kavo.

ALISA: Dunja, on je iz enega drugega sveta.
DUNJA: Lucija ni taka kot ti –
ALISA: Lucija je pogoltna. V tem je stvar.

DUNJA: Mi smo se odločili, da mu bomo dali priložnost.

ALISA: A je to res, mama? Bravo.

Maša že hoče odgovoriti, ko vstopita Vlado in Lucija. Vlado se je pomiril. Rahlo je poklapan.

LUCIJA: Problem rešen.

MAŠA: A dela?

LUCIJA: Seveda dela. Najboljši je, kar se jih trenutno da dobit.

VLADO: Maša, a nisi rekla, naj ti danes nekaj posnamem?

MAŠA: Ja, na Discoveringu ob enajstih.

VLADO: Zmenjeno. Ni problema. A bi še kdo rad, da mu kaj posnamem?

DUNJA: Ni treba, Vlado. Jaz takoj pridem, bom s tabo gledala Stalina.

VLADO: Prav, bom zelo vesel. To je eden boljših dokumentarcev o Stalinu. Če bi še kdo rad gledal, je dobrodošel. Ali pa, da komu kaj posnamem, vi samo povejte.

ALISA: Hvala, oči. Če mi bo kaj prišlo na misel, ti bom rekla.

Vlado pokima in odide. Od zgoraj se zasliši hrup.

ALISA: Ne bi si mislila, da bojo pristali na izselitev.

Tišina.

LUCIJA: Lahko so še srečni. Zgoraj je vse v razsulu.

Tišina.

DUNJA: Grem tudi jaz malo pogledat Stalina.

Dunja odide. Maša pije kavo. Oglasi se Lucijin mobilni telefon. Lucija prebere sporočilo in se zasmije.

LUCIJA: Damjan je. Joj, so trapasti ... Ga moram poklicat.

Se hihita in odfrli iz sobe. Tišina.

ALISA: In kaj je bilo potem z generalom?

MAŠA: S kom? Ah, nič. Ko so ga spustili, je živel zelo odmaknjeno. Kot vsi z Golega otoka. Nikoli več ga nismo ne videli ne slišali. Nam je pa poslal telegram, ko je umrla babica Ruža.

Alisa se zamisli.

ALISA: A sem ti kdaj povedala, da sem se tisto noč, potem ko smo pokopali babico Ružo, prvič v življenju poljubila?

Maša se nasmehne.

MAŠA: Daj, pojej še malo pite, a bi? Tebi se jutri ne bo treba tlačit v poročno obleko.

Alisa prikima. Maša se nasmehne in zadovoljno zareže v pito.

Tretji prizor

Novembra 1945.

Zvečer.

Videti je, da v hiši nihče ne živi. Salon je mrzel in prašen. Pohištvo je prekrito z rjuhami. Ruža, 27 let, v skromnih, preprostih oblačilih stoji sredi sobe – stoji odločno, kot da si je to hišo priborila. V rokah drži desetmesečnega dojenčka, zavitega v odejo. Sredi sobe je nekaj kosov prtljage. Z dojenčkom v naročju začne previdno odgrinjati rjuhe in odkrivati nekoč dragoceno stilno pohištvo s preloma stoletja.

Vstopi Aleksandar. Star je 30 let, suhe postave, ves napet, kot da je neprenehoma v strahu in na preži pred neko nedoločljivo nevarnostjo. Pri hoji rahlo šepa. Na sredi sobe postavi na tla preprosto leseno zibko.

RUŽA: Dolgo te ni bilo.

ALEKSANDAR: Stemnilo se je, megla se je spustila. Težko se je znajt po teh ulicah. Drugič bom stresal drobtinice, kot Janko in Metka.

RUŽA: Od parka desno in po stopnicah. Čisto lahko je.

ALEKSANDAR: Za tiste iz mesta je lahko. Za druge pa ne.

Ruža položi dojenčka v zibko.

RUŽA: Kje je pa mama?

ALEKSANDAR: Zunaj pred vrati, na skrinji sedi.

Ruža zavzdihne. Aleksandar se usede za mizo. Prižge si cigareto.

ALEKSANDAR: Toliko prostora, pa samo dva sta živela tukaj ...

Ruža odpre kredenco in nekaj išče. Izbere skledico in si jo ogleda. Postavi jo pred Aleksandra. Aleksander jo vzame v roko in si jo tudi ogleduje.

RUŽA: Pepelnik. Mislim, dokler ne najdemo ta pravega.

Aleksandar otrese pepel v skledico.

RUŽA: Hiša je bila last Teodorja Amruša. Bil je odvetnik v monarhiji. In pozneje v Kraljevini. Potem je kot član Hrvaške kmečke stranke prišel v sabor in se pridružil ustašem. Zdaj pa, pravijo, da je v Argentini.

ALEKSANDAR: Se mu je pa mudilo.

RUŽA: To pa.

ALEKSANDAR: Kaj pa družina?

RUŽA: Žena mu je umrla pri drugem porodu. Imel je sina in hčer. Sebastijana in Karolino. Sin je študiral nekje v tujini, po prvi vojni pa se je za njim zgubila vsaka sled. Za hišo je skrbela njegova hči. Ona je vzela mojo mamo v službo. To je vse, kar vem.

ALEKSANDAR: A je ona tudi pobegnila?

RUŽA: Se ne ve. Menda je bila rahlih živcev in kar naprej po bolnicah. Mama pravi, da je bila pametna in izobražena.

Ruža pogleda skozi okno. Spet zavzdihne, potem pa se odločno napoti iz sobe.

Aleksandar se razgleduje. Pokuka v zibko. Vstane od mize, gre h kredenci in jo odpre.

Vzame ven krožnik in si ga ogleduje. Jemlje stvari iz kredence. Ozira se naokrog. Iz kovčka vzame fotografije in jih odloži na mizo. Ena je okvirjena. Ruža in Aleksandar na dan poroke, 1941. Postavi jo na kredenco. Usede se nazaj za mizo.

Ruža se vrne, plaho ji sledi Monika.

RUŽA: Daj, mama, pridi noter.

Monika vstopi, nezaupljivo pogleduje okrog sebe. Monika je stara 45 let, vendar je po drži in videzu starka. Razgleduje se po sobi, vidno je pretresena. Naredi nekaj korakov, se tu in tam česa dotakne. Pogled se ji ustavi na Aleksandru.

MONIKA: To ni pepelnik.

ALEKSANDER: Če ga pa ni.

Monika gre h kredenci, odpre predal, pobrska po njem, najde pepelnik in ga postavi na mizo. Aleksandar in Ruža se spogledata.

MONIKA: Vse polomljeno. Pa tak lep servis je bil. Porcelan. So ga dobili iz Pešte.

Monika začne zlagati razbite krožnike.

RUŽA: Mama, pusti zdaj to, prosim.

MONIKA: Ne gre mi v glavo. Zakaj si nas pripeljala sem?

RUŽA: Tukaj bomo živeli.

Tišina.

MONIKA (odmaje z glavo): Tukaj pa že ne! Ta hiša je za gospodo.

RUŽA: Gospode ni več, mama.

Premolk. Monika premišljuje.

MONIKA: In so ti jo kar dali?

RUŽA: Rekli so mi, da si lahko izberem.

MONIKA: Kako pa to?

RUŽA: Kar tako. Ker sem si zaslužila.

MONIKA: Zaslužila ...

RUŽA: Prosim?
ALEKSANDAR: Sprašuje te, s čim.
RUŽA (Aleksandru): Ti dobro veš, s čim.

Tišina. Aleksandar molči. Prižge si novo cigareto. Monika se še naprej razgleduje.

RUŽA: Poslali so me v pisarno k tovarišu Marinku. V ta veliko gledališče. K Marinku, on ima čez reševanje stanovanjskih vprašanj. (Premolk.) Tako se zdaj to dela. Partija skrbi za svoje ljudi, vsem nam bo priskrbela streho nad glavo.
ALEKSANDAR: In vsak si lahko kar sam izbere?

Ruža drži v roki ključ od hiše.

RUŽA: Ne vem. Najbrž. Na stotine ključev je bilo tam, cela gora. Kako naj se človek odloči? Kako naj ve ... Potem sem na temle prebrala naslov. In sem se spomnila. Tukaj sem se rodila.

Premolk.

RUŽA: A je tako, mama?
MONIKA: Ja, je res.
RUŽA (Aleksandru): Vrgli so jo na cesto, ko sem bila stara dva dni.
ALEKSANDAR: Zakaj? Kaj ste pa naredili?
MONIKA: Ah, kdo bi še pomnil. Je že zelo veliko časa minilo od takrat.
RUŽA: Nič ni naredila. Služkinja je bila. Vrgli so jo na cesto, ker so jo lahko. Kot psa.

Ruža se skremži od bolečine. Usede se na stol.

MONIKA: Ne, pa ni bilo tako. (Pogleda Ružine noge.) Kaj pa je?

RUŽA: Nič. Kako je pa bilo?

MONIKA: Kar je bilo, je bilo. Kaj boš zdaj to pogrevala. Kot da je to zdaj kaj važno. Kaj nuca zdaj nazaj gledat. A te noge bolijo?

RUŽA: Imaš prav. Nismo prišli sem, da bi se ozirali v preteklost, gledat moramo v prihodnost. Ta soba in tale zraven sta zdaj naši. Kuhinjo si bomo delili z drugimi, ki bojo tudi še prišli sem. Pa kopalnico tudi. Mogoče si bomo kdaj kasneje zgradili lastno kuhinjo in lastno kopalnico.

Ruža si sezuje čevlje in z dlanmi objame stopala.

RUŽA: Zmeraj me daje, kadar je vlažno vreme ali pa če sem cel dan na nogah.

ALEKSANDAR: Kaj pa vrt? Čigav je pa vrt?

Monika pobrska med svojimi stvarmi. S stekleničko in krpami pride k Ruži.

RUŽA: Od vseh, kaj pa.

Poklekne k Ruži in ji sezuje nogavice. Ruži ni prav, a ji pusti.

MONIKA: Daj, da pogledam.

ALEKSANDAR: Velik vrt je. Lahko bi imeli kurnik.

MONIKA: Kurnik. Sredi mesta?

ALEKSANDAR: Pa kaj, če je sredi mesta? To ne bi bilo slabo.

RUŽA: (Moniki): Kaj pa imaš to?

MONIKA: Kafro. Takole zaviješ, pa ti bolečino ven potegne.

ALEKSANDAR: Zakaj pa ne sredi mesta? Samo zato ne, ker v buržujskih časih ni bilo te navade. Če je smotrno imet kurnik, ga bomo imeli.

MONIKA: (tiho): Ja, pa dajmo.

RUŽA: Saša, kdo bo pa skrbel za piščance in kure –

ALEKSANDAR: In purane. Lahko bi imeli tudi nekaj puranov –
RUŽA: Vsi trije delamo od jutra do večera. Mislim, da ne bomo imeli kurnika. Dobro je, mama, dosti. Ne več klečat, prosim.

To je rekla malo osorneje, kot je nameravala. Monika se umakne.

RUŽA (Mehkeje): Pokukaj k ta mali, daj, prosim.

Monika pogleda v zibko.

MONIKA: Spi. Kot angelček. (Premolk.) Kdaj ji bosta pa ime dala?

RUŽA: Bova že.

MONIKA: Mala moja. Le kaj tebe v življenju čaka?

Aleksandar sname rjuho s slike na steni. Razkrije se Karolinin portret. Monika ob pogledu nanj osupne, skoraj krikne.

RUŽA: Kaj je, mama?

MONIKA: To je gospodična Karolina. To je bila njena najljubša obleka.

Ruža si ogleduje portret.

RUŽA: Na nekoga me spominja.

ALEKSANDAR: Tudi mene. Vsi so zgledali enako. V takih oblekah, s takimi frizurami. Kot iz cirkusa.

RUŽA: Sneli jo bomo.

MONIKA: Mora viset na tej steni.

RUŽA: Včasih je morala viset na tej steni. Name že ne bo nobeden gledal zviška. Kakšen grozen okus so imeli, a ne? Vse tako mračno in klavstrofobično.

MONIKA: Kaj pa gospod Amruš? A kaj veš, kje je?

RUŽA: Pravijo, da v Argentini. In noben gospod ni.

MONIKA: Zakaj pa tam?

RUŽA: Veliko naših je tam. Mislim, veliko Hrvatov. Emigrirali so. Lahko, da ima tam kakšne sorodnike.

ALEKSANDAR: Tudi jaz imam sorodnike v Argentini. V Buenos Airesu. Bolj daljne. Odšli so že v stari Jugoslaviji. A vesta, kaj pomeni »buenos aires«? Dobri vetrovi.

RUŽA: Pa kaj, če jih imaš? A razmišljaš, da bi emigriral?

ALEKSANDAR: Ne! Ne. Samo včasih se sprašujem, kako je ..., če začneš novo življenje. V novi deželi.

RUŽA: Tudi mi začnemo novo življenje v novi deželi. Ampak za razliko od njih nam za to ni treba bežat pred pravico na drugi konec sveta. Se pa jaz s to tvojo argentinsko žlahto ne bi preveč hvalila. Kaj veš, s kom se tam družijo.

Aleksandar poklapano brska po prtljagi.

ALEKSANDAR: Kam si pa dala vino?

RUŽA: V kuhinjo sem ga nesla.

Aleksandar pogleduje okrog.

RUŽA: Kuhinja je v spodnjem nadstropju.

MONIKA: Bom jaz.

ALEKSANDAR: Ne. Jaz grem. Da se malo razgledam okrog.

Aleksander odide.

MONIKA: Gospod Amruš se je zelo zavzemal za združitev Srbov in Hrvatov. Po vojni. Po prvi vojni.

RUŽA: To je bilo pred četrto stoletja, mama. Lahko da se je.

MONIKA: Gospodična Karolina je bila tako pametna in načitana. Jaz ne morem verjet, da bi bila ona z njimi. S fašisti.

RUŽA: Enim se je to zdela pametna odločitev.

MONIKA: Ne verjamem. Zelo dobra je bila in poštena.

RUŽA: Pa te je vseeno vrgla na cesto.

Monika se namršči, noče spet govoriti o tem. Skloni se, da bi pogledala, kako je z Ružinimi stopali, zavitimi v krpe.

MONIKA: Pri miru moraš bit. Da se fejest noter vpije.

RUŽA: V redu je. Me že manj boli.

Monika dvigne pogled k Ruži.

MONIKA: Ljuba duša, kaj pa misliš, da si taka do njega?

RUŽA: Kakšna?

MONIKA: Kaj pa boš, če te bo pustil? Otroka imaš. Kdo te bo vzel?

RUŽA: Mama ... Prosim te, vstani že enkrat. Ne morem gledat, kako si vsakih pet minut na kolenih!

Monika prizadeta vstane in ne ve, kaj bi. Pride Aleksandar s pletenko vina in nekaj kozarci in vse skupaj postavi na mizo. Monika takoj priskoči. Mu nataka vino.

ALEKSANDAR: Kdaj točno naj bi pobegnil tale Amruš?

RUŽA: Ne vem. Takrat, ko so vsi bežali. Pred koncem vojne.

ALEKSANDAR: Pepel v peči je še svež. Od včeraj, bi rekel.

RUŽA: Ne vem ... mogoče je pa ...

MONIKA (vznemirjeno): ... Kaj?

RUŽA (nenadoma postane živčna): Ne vem. Kako naj vem? Mogoče se je pa tudi kdo drug že vselil. Tako kot mi. Prišla bo še ena družina, mogoče dve, kako naj bi vedela?

MONIKA: Že prav, že prav. Ne vpij. Boš zbudila ta malo.

Aleksandar vzdigne kozarec.

ALEKSANDAR: No, pa na zdravje.

Pije. Ruža si natoči.

RUŽA: Mama, a boš ti tudi?

MONIKA: Ne bom, bom počasi začela stvari noter nosit.

Monika odide. Aleksandar in Ruža molče obsedita za mizo. Srkata vino.

ALEKSANDAR: Morava ji dat ime.

RUŽA: Vem.

ALEKSANDAR: Ne moremo je večno klicat ta mala.

RUŽA: Pa ji paše.

ALEKSANDAR: Zdaj ko je dojenček, ji paše. Kaj pa vemo, kakšna bo, ko bo zrasla. (*Pomenljivo.*) Komu bo podobna.

Ruža ne reagira.

ALEKSANDAR: Ime je pomembno. Samo poglej, kako sem jaz nasrkal. Moja mama in njene trapaste kraljevske zablude. Aleksandar Kralj.

RUŽA: Saj ni mogla vedet.

ALEKSANDAR: Princ je bil mlad in obetaven. Kdo bi pomislil, kaj vse se bo izcimilo. Tudi ona je bila iz mesta, tako kot ti. Samo da nje niso spodili.

Tišina.

ALEKSANDAR (*previdno*): Mogoče morava poiskat kakšno bolj nevtralno ime.
Tako, da bo primerno za vse čase, ne glede na okoliščine.

RUŽA: Saša, kaj pa govoriš?

ALEKSANDAR: Samo pravim. Iz izkušenj.

RUŽA: Takih stvari se ne govori. Takih stvari se niti razmišljat ne sme.
V tvojem primeru pa še posebej ne. (*S pogledom ošine*
fotografije.) In pospravi te fotografije, a hočeš, da nas vse
pobijejo?

Aleksandar v nemočnem besu s pestjo udari po mizi.

ALEKSANDAR: A si ti sploh predstavljaš, kako mi je?

*Ruža se takoj vznemiri, ko začuti njegovo razburjenje. Njun odnos ni intimen, to je par,
ki ni vajen živeti skupaj.*

RUŽA: Tiho bodi, slišiš, boš zbudil ta malo.

Aleksander se umiri.

ALEKSANDAR: Saj tako nikoli ne joka.

*Ruža si ogleduje svoja v krpe zavita stopala. Ta njena prikrajšanost jo jezi. Aleksandar
obema natoči še malo vina. Poda ji kozarec in jo gleda. Prime jo za roko in jo nerodno
poboža. Pogladi jo po vratu. Njegova roka zdrsi proti njenim prsim. Poskuša ji seči za
bluzo. Ruža otrpne, pogleda proti vratom in se mu izvije. On se prizadet takoj umakne.*

RUŽA: Mama bo prišla nazaj.

Aleksandar pije vino. Ruža molči.

ALEKSANDAR: Vse življenje ti bom za coklo.

RUŽA: Nehaj, Saša, prosim.

ALEKSANDAR: S šrapnelom v nogi. Nikoli več ne bom normalno hodil.

RUŽA: Kot da je to važno. Živ si.

ALEKSANDAR: Ta služba v tovarni – po tvoji zaslugi. Kot da ni bilo že zadosti, da si me –

RUŽA: Saša, ti si najboljši krojač, kar jih poznam.

ALEKSANDAR: Koliko jih pa poznaš?

RUŽA: Rabili so dobrega krojača. Odločili so se zate.

ALEKSANDAR: Jaz bi nam moral priskrbet streho nad glavo.

RUŽA: V čem je pa razlika? Dobila sva stanovanje, a nisva? V tej lepi hiši. Morala bi bit vesela.

ALEKSANDAR: Tudi jaz bi moral it v hosto, to si misliš.

RUŽA: Nič si ne mislim. Vsak je naredil, kakor je najboljšje vedel in znal.

ALEKSANDAR: Ti si pa šla.

RUŽA: Nisem imela druge izbire. Tebe ni bilo, jaz pa sama, tam v vasi, kaj naj bi pa naredila, samo čakala in upala, da nas ne bojo pobili.

ALEKSANDAR: Jaz sem bil vpoklican.

RUŽA: Vem.

ALEKSANDAR: Kdor je dezertiral, je bil postavljen pred naglo sodišče. In ustreljen. Vpoklican sem bil.

RUŽA: Jaz ti nič ne očitam.

ALEKSANDAR: Ta madež mi bo ostal za zmeraj.

S tresočimi rokami prime fotografijo.

ALEKSANDER: Ta uniforma.

RUŽA: Saša, stvari se bojo pomirile.

ALEKSANDER: Kaj če bi šla nazaj k mojim ...

RUŽA: Jaz na vas ne grem več. Nočem, da moj otrok celo življenje kida gnoj!

ALEKSANDAR: Tudi v mestu je dosti gnoja.

Ruža zavzdihne.

Aleksander upira pogled v kozarec.

ALEKSANDER: Nočem, da *on* skrbi za nas.

RUŽA: Prosim te, Saša, lepo te prosim, ne govori tako, ne bodi nehvaležen.

ALEKSANDAR: Nočem. To ni prav.

RUŽA: General Ibrajter je dober človek. Rad pomaga, če lahko. In lahko.

ALEKSANDAR: A je moja?

RUŽA: Saša ... prosim te. Ne že spet ...

ALEKSANDAR: Samo to mi povej. Da bom vedel. Da bom vedel resnico. Samo to mi povej. Nič drugega nočem, samo to, da mi poveš. A je moja? Ali je njegova. To je vse. Samo povej mi, da bom vedel. Da se ne bom mučil.

RUŽA: Tvoja je, Saša. In moja. Najin otrok je.

Aleksandar spet trešči s pestjo po mizi. Otrok v zibki se zgane. Ruža hoče k zibki, a jo ovirajo krpe okrog nog. Aleksandar jo zgrabi za roke.

ALEKSANDAR: Samo povej mi, Ruža. Slišiš? Ni važno. Samo povej mi resnico. Da bom vedel. Povej mi, da bom vedel. Vseeno, kaj je. Samo da bom vedel.

Ruža odločno vstane. Zaradi povitih nog skoraj pade. Strga si krpe z nog in se skremži od bolečine. Ozre se okrog. Ob kaminu stoji vedro. Pograbi ga in vrže krpe vanj. Pogleda v zibko, otroček se je pomiril. Ružino telo je napeto, vznemirjeno.

RUŽA: Enkrat ponoči je bilo, skrivali smo se na eni kmetiji blizu Karlovca. Držala sem jo v naročju, v hlevu smo bili, Nemci pa deset metrov stran. In jo vidim, da se zbuja. Tudi drugi vidijo, da se zbuja. In vem, če zajoka, smo vsi mrtvi. Vidim, kako jo gledajo, tudi tiste, ki so bile mame, in vem, vedela sem, Saša, eden bo potegnil nož in ji prerezal vrat, da nas ne izda. Vidim, en od tovarišev stiska čeljusti in že sega po nožu, in v zadnjem hipu potegnem ven dojko in ji jo porinem v usta. Mleka sem imela komaj zadosti, da ni umrla od lakote. In ona začne vleč. Kot angelček. Kot da ni bilo nič. Ne da bi slutila, da so jo sekunde ločile od smrti.

ALEKSANDAR: Ruža –

Ruža smrtno resna stoji pred Aleksandrom.

RUŽA: Aleksandar Kralj, zdaj pa dobro poslušaj, kaj ti bom povedala. V življenju se te je držala smola. Najprej to nesrečno ime, nazadnje še to, da si se znašel na napačni strani. V otroštvu ti ni bilo z rožicami postlano. Ampak tudi meni ni bilo. Zmeraj bolj lačna kot ne, zmeraj bolj prezebla kot ne, nikoli počitka. Nikoli prijazne besede. In ti prekleti prsti, pokvečeni od petega leta. Za povrh pa še pankrt. Ljudje so zmeraj šepetali. Midve z mamó pa – glavo dol, potrpi, tiho bodi. Ne ti ne jaz, nobeden od naju si tega ni sam izbral. Ampak zdaj, zdaj pa imamo možnost izbire. Moja mama ne bo nikoli več služkinja. Nobena ženska z otrokom ne bo več pristala na cesti, prepuščena sama sebi. Najina hči ne bo nikoli nikomur za služkinjo. Odraščala bo v svobodi, hodila bo v šolo, imela bo srečno otroštvo in boljše življenje. Pretolkli smo se skoz vojno, in če je treba zdaj zavihat rokave, da zgradimo domovino, sem zraven in mi ni nič težko.

Zraven sem z vsem srcem in dušo. In ponosna sem. Ampak ti pa povem, Saša, enkrat za vselej – ne bom dopustila, da bi naju trpinčil, ne mene ne najinega otroka. Če naju boš trpinčil, ti povem, da jo bom vzela in šla.

Aleksandar poražen molči. Ruža zgrabi vedro in ga postavi zraven mize. Uprarne vžigalico in jo vrže v vedro. Iz vedra bušnejo plameni.

RUŽA (pokaže na fotografije): Kje si bil in kaj si tam doživel, ta zadeva je zdaj zaključena. Izbrisala si jo bova iz glave. Nikoli več ne bova govorila o tem. Ne bova se vse življenje sramovala.

Vzame fotografije in jih vrže v ogenj. Oba gledata, kako izginjajo v plamenih. Ruža stopi k zibki. Pogleda otročka.

RUŽA: Uboga stvarca. Budna je, pa sploh ne joka.

Ogenj pojenja. Aleksandar vstane in gre k Ruži. Nerodno in obotavljajoče ji položi roko na ramo. Ruža ga ne zavrne. S telesom ga opogumi.

ALEKSANDAR: Kaj pa »Maša«? Kaj praviš? Z ruskim imenom ne moreva zgrešit.

RUŽA: Maša.

ALEKSANDAR: Maša.

Četrty prizor

Januarja 1990.

Ob devetih zvečer. V spalnici.

Maša, 45 let, sedi pred odprto garderobno omaro. Žalostna je in vsa zabuhla od joka. Nežno zлага obleke, vpija njihov vonj.

Vstopi Dunja, 42 let, v roki drži krožnik z jabolčnim zavitkom. Mladostna je in postavna. Že ko vstopi, zaznamo neko energičnost. V drugi roki ima nekakšno napravo, ne vemo, kakšno, odloži jo na tla. Gleda, kako Maša preloži obleko iz omare v vrečo.

Obe sta v črnem. Maša ima na sebi krilo in v krilo zatlačeno bluzo. Oblečena je preprosto in nič kaj privlačno. Dunjina oblačila so sicer umirjena, a precej bolj v skladu z modnimi trendi devetdesetih.

DUNJA: Menda ne boš zdaj tega pospravljala –

Maša molči.

DUNJA: Mislim, pa zakaj zdaj?

Maša molči.

DUNJA: Boš malo štrudlja? Tebi sem ga prinesla. Božanski je.

MAŠA: A res? Hvala.

DUNJA: A si ga ti naredila?

MAŠA: Kdo pa drug? Pa makovo in orehovo potico tudi. In pito in sendviče. Vlado misli, da hrano prinašajo štokljje. Alisa praktično z nobenim ne govori, Lucija bi pa itak vse sproti pojedla.

DUNJA: No ... mislila sem, da si mogoče poklicala kakšen katering.

MAŠA: Kaj?

DUNJA: Zakaj puncu kar naprej futraš?
MAŠA: Nič ju »kar naprej ne futram«. Lačni sta in jesta.
DUNJA: Nепrestano jima nekaj ponujaš.
MAŠA: Kaj pa naj, a naj jima prepovedujem?
DUNJA: Ne, to ne, ampak ... V prihodnosti ti ne bosta preveč hvaležni.

Maša je prizadeta. Dunja si prižge cigareto. Maša začne takoj, čeprav bolj prikrito, odganjati dim. Gre nazaj k omari in naprej zlaga obleke.

MAŠA: Najina mama naju ni nikoli razvajala.
DUNJA: Ah, daj no, Maša, saj naju ni imela s čim. Morala je bit varčna.
MAŠA: Lahko bi bila malo manj varčna z nežnostmi.
DUNJA: Joj, Maša, od kod naj bi pa ona kaj vedela o nežnostih?

Tišina. Maša spet zlaga.

MAŠA: Kako pa ata? A je že prišel iz sobe?
DUNJA: Igor mu je v kakav dal apaurin. Od joka je bil že čisto izčrpan.
Najbrž je zaspal kot ubit.
MAŠA: Zaspal kot ubit. Kako čudno se to sliši, a ne?
DUNJA: Zaspal kot ubit? Kaj pa vem. Ja.

Tišina.

DUNJA: A si videla telegram? Od generala?
MAŠA: Sem. Boljše, da ga ata ne vidi.
DUNJA: Ja, res, spravila sem ga v torbico.

Tudi Dunja začne zlagati stvari. Nekam tjavendan. Ampak jih zlaga.

DUNJA: Veš kaj, upam, da je bilo kaj med njima. Da nista bila samo ... tovariša. Upam, da si je mama malo popestrila življenje. Da ni bil samo en in edini moški ... kakšna tlaka.

Maša se zasmije.

MAŠA: Če ne bi bila noseča z mano, ko sta se z generalom spoznala, bi mogoče šla z njim.

DUNJA: Se pravi, da si ti moja rešiteljica. Ne pa Tito.

Dunja se zahihita. Pobere napravo, ki jo je prinesla.

DUNJA: Ti, kaj je to?

MAŠA: Kje si pa to našla?

DUNJA: Šla sem na balkon po pivo in si skoraj zlomila vrat.

MAŠA: To je za telovadit. Stomak eliminator.

DUNJA: A daj.

Poskuša raztegniti zarjavele vzmeti. Vzmeti cvilijo in z njih odpada rja. Obe bruhmeta v smeh.

MAŠA: Enkrat smo ga čez noč po nesreči pozabili na balkonu, deževalo je in zjutraj je bil ves zarjavel.

DUNJA: A stran ga pa ne bi vrgla?

MAŠA: ... Drag je bil.

DUNJA: Maša, jaz sem odločno proti, da kupuješ take pizdarije. Zdaj se dobi že toliko bolj modernih stvari, ti bom jaz kaj prinesla iz Nemčije.

MAŠA: Nič ne rabim. To je bilo tako ... včasih pomislim, da bom enkrat pa le shujšala.

DUNJA: In veš kaj. Prinesla ti bom tudi eno kvalitetno barvo za lase. Daj že enkrat nehaj uporabljat to kano, lase imaš ko slamo. Ženske v Jugoslaviji ste kot krdelo lisic. Kot bi šlo za ponesrečen eksperiment. Prav srhljivo.

Maša si gre nezavedno z roko skozi lase, kot bi jih branila. Dunja razteguje nesrečno zarjavelo napravo. Maša se spet posveti oblekam.

MAŠA: Veš, občutek imam, da sva se zadnjih deset let komaj prenašali.

DUNJA: Midve?

MAŠA: Ne, ne midve. Midve z mamó.

DUNJA: Ma ne. Tako to je. V skupnem gospodinjstvu je to običajno.

MAŠA: Mislim, da sem ji marsikaj zamerila. Da sta imela tebe rajši. Da me nista drugače vzgojila. Da smo se vsi stiskali tukaj kot sardine v konzervi. Kako bi šele bilo, če nam ne bi Karolina prepustila svojega dela.

DUNJA: Maša, nista imela mene rajši.

MAŠA: Sta. Ata prav gotovo. Mama mogoče ne, ampak tega ni znala pokazat.

DUNJA: Samo to je, da se jaz nikoli nisem pustila poteptat, ti se pa že celo življenje trudiš vsem ustreč.

MAŠA: A je to slabo?

DUNJA: Je, če je v tvojo škodo.

MAŠA: To je najbrž ta tvoj nemški pogled na življenje.

Dunja zavzdihne.

DUNJA: Babica Monika je pa tebe imela rajši.

MAŠA: Smilila sem se ji.

Dunja spet zavzdihne.

MAŠA: Zadnje čase ... sem jo kar naprej nadirala. Pa je vse življenje skrbela za dom in za punc, medtem ko sem bila jaz v službi. Ne vem, kako bi zmogla brez nje, in zdaj je ni več in je prepozno, da bi ji to povedala.

DUNJA: Maša, saj je vedla. Kaj je s tabo?

MAŠA: Tako sem bila besna. Ti si odfrlela v Nemčijo, si tam gor krasno uredila življenje in pozabila na nas.

DUNJA *(kot bi jo pičila osa)*: Nisem pozabila na vas!

MAŠA: Pa je bilo tako. Vem, da je bilo. Včasih sem imela tak občutek.

DUNJA: Pošiljala sem vam denar, čim sem lahko.

MAŠA: Vem, da si. Saj ne rečem.

Maša molči. Ne ve, kako bi povedala, kaj jo muči.

MAŠA: Dunja –

Stara stenska ura začne biti.

DUNJA: Ja?

Maša se trudi najti besede in čaka, da bo ura odbila. Končno tišina.

MAŠA: Ne vem, kaj mi je. Sploh ne vem, kako naj ti to opišem ...
Strašno osamljeno se počutim. Občutek imam, da na svetu še nikoli nobeden ni bil tako osamljen.

Dunja jo osuplo gleda.

MAŠA: A je to normalno?

Dunja ne ve, kaj bi rekla. Česa takega še nikoli v življenju ni ne slišala ne izgovorila.

MAŠA: Občutek imam, da je vse okrog mene ... kot ... kot v megli.

Dunja jo gleda. Mašine oči moledujejo, naj se pogovarja z njo. Samo da ne bi zdaj, ko je spregovorila, vse obviselo v zraku. Tako ostaneta kar nekaj časa.

V sobo plane Lucija in ne opazi, da ju je zmotila. Lucija je dvanajstletno dekletce, debelušna in nekoliko cmerava. Okrog vratu ima obešen polaroidni fotoaparati.

LUCIJA: Mami, a je res, da so babico Ružo, ko je bila stara pet let, poslali k enim tujim ljudem na kmetijo in je morala tam delati kot sužnja?

MAŠA: Prosim? Kje si pa to pobrala?

Karolina, gospa pri devetdesetih, se na invalidskem vozičku pripelje v sobo. Lepo je oblečena, nekoliko načičkana, s preveč nakita in s črnim klobučkom na glavi. Njeni svetlo rdeči lasje, še zmeraj tako rdeči kot na portretu, so speti v figo.

KAROLINA: Jaz sem ji povedala. Prav je, da otrok pozna resnico.

LUCIJA: Pa to, da so ji skoraj ampu-tirali stopala?

KAROLINA: Lucija, ne pretiravaj. Resnica je po navadi čisto zadosti dramatična. Ne stopal, prste. Malo je manjkalo, da ji niso amputirali prstov. Zaradi hudih ozeblin.

MAŠA: Karolina!

KAROLINA: Prav je, da ve, kaj je včasih pomenilo bit dekle.

Maša zavije z očmi in objame Lucijo.

DUNJA: Dobro, da je punca. Če bi bila fant, bi jo ti kar spodila od hiše.

MAŠA *(Luciji):* Tvoja prababica Monika je bila zelo revna. Tukaj, prav v tej hiši je delala kot služkinja. Sama ni zmogla skrbeti za

otroka, za nekaj časa jo je morala dat drugim ljudem, ampak jo je potem vzela nazaj –

KAROLINA: Dekleta so bila od nekdanj breme.

MAŠA: To je bilo včasih, zdaj pa ni več. Lucija, jaz sem si zmeraj želela hčerki.

LUCIJA: Škoda, da nisi rodila najprej sina. Jaz ne bi imela nič proti, če bi namesto Alise imela brata.

KAROLINA: Bratje so lahko veliko razočaranje.

Lucija odloži fotoaparata na mizo.

LUCIJA: Mami, ti veš, da je bila babica Ruža partizanka, a ne?

MAŠA: Vem.

LUCIJA: No, Boris Marić je v šoli rekel, da so bili partizani kriminalci.

MAŠA: Boris Marić je kreten. Pa njegovi starši tudi. Samo da ne boš tega rekla v šoli.

LUCIJA: Saj sem mu že rekla, da je kreten. Potem je pa on meni rekel, da sem jaz prekleta komunajzarka in da je moj oči preklet komunajzar in da je naš čas minil.

MAŠA: Njegov kretenski foter bi bil sigurno primernejši za ravnatelja.

DUNJA: Pizdek mali.

LUCIJA: Jaz sem mu tudi rekla, da je pizdun.

MAŠA: Lucija! Kako pa govoriš?

DUNJA: Menda ja ne bo pustila, da bi ji tak pizdek mali solil pamet –

LUCIJA: Menda ja ne –

MAŠA: Dunja! Lepo te prosim, Lucija, pri nas ne uporabljamo takih besed. Si razumela? Mi se ne spuščamo na tak nivo. Si – me – razumela?

LUCIJA: *(kujavo)*: Sem, ja.

MAŠA: Kako, prosim?

LUCIJA: Ja, sem razumela. (*Premolk.*) Tudi Alisi bojo zmrznili prsti, če bo še dolgo zunaj na vrtu.

MAŠA: Na vrtu? Kaj pa dela na vrtu?

LUCIJA: Kaj misliš? Z Markom je. Nočeta, da sem zraven. In samo v usnjeni jakni je, Alisa. Ker v plašču zgleda debela.

MAŠA: A ti si šla pa ven kar v copatih? Kje imaš pa snežke?

Maša odhiti k vratom.

LUCIJA: Joj, mama ... Snežke so mi premočile na pokopališču. Sušijo se na radiatorju.

DUNJA: Maša?

Maša obstane in se ozre. Z Dunjo se spogledata. Maša odide. Lucija odloži fotoaparat na mizo in steče za Mašo. Fotoaparat skoraj pade na tla. Dunja ga še pravočasno ujame in ga varno položi na mizo.

LUCIJA (*v zaodrju*): Alisa pravi, da bo šla na Dunaj na koncert Depeche Mode.

MAŠA (*v zaodrju*): Vraga bo šla.

DUNJA: Karolina, zakaj jo begaš s temi stvarmi?

KAROLINA: Vprašala me je, zakaj je imela babica Ruža tako čudna stopala.

DUNJA: Ko sem bila jaz majhna in sem se bala injekcij penicilina, si mi v vseh podrobnostih razložila, kako so tebe zdravili s pijavkami, ki so ti sesale kri.

KAROLINA: Da bi se naučila cenit sodobno medicino.

DUNJA: Leta me je tlačila mora.

KAROLINA: Pa kaj še. Ti si bila trdoživa. In tudi Lucija je trdoživa. Prav je, da se zave, kaj pomeni brezskrbno otroštvo. Blagor danes ženskam, zdaj ko so svobodne. In se lahko same odločajo. Drugače bo mislila, da je vse to samoumevno.

DUNJA: Ja. Res nam je blagor.

KAROLINA: Ko sem bila jaz stara petnajst let, kot je zdaj Alisa, me je papá hotel poročiti z enim avstrijskim revčkom, Winckelheim se je pisal, samo da bi učvrstil vezi z monarhijo. Z monarhijo, ki je tri leta za tem propadla. Na srečo je mojega nesojenega ženina še pred poroko pobralo. Španska gripa, če se ne motim. Edinkrat ko sva se srečala, mi je poljubil roko in pljunil kri.

DUNJA: Ni bila španska gripa, jetiko je imel.

KAROLINA: Torej si že slišala o tem. Ti ne bo nič škodilo, če slišiš še enkrat. Takrat se nismo mogle same odločati. Zdaj se pa lahko. (*Premolk.*) Ti vse to prenašaš, ker si se tako odločila.

DUNJA: Ni tako preprosto.

KAROLINA: V bistvu je. Enega lepega dne se boš zbudila in jih boš imela devetdeset, in takrat te bo prešinilo, zakaj se nisem drugače odločila, ko je bil še čas.

DUNJA (*sikne*): Kaj pa takrat, ko sta se babica Monika in Ruža znašli na cesti? To je pa bila tvoja odločitev, kolikor mi je znano. Če bi bilo drugače, nikoli ne bi bilo tistih usodnih ozeblin na prstih. A tega ji pa nisi povedala?

Karolina otrpne, kot bi jo kdo polil z mrzlo vodo.

DUNJA (*obžalujoče*): Nisem tako mislila.

Dunja se približa Karolini in ji narahlo položi roko na ramo. Lucija prihrumi nazaj.

LUCIJA (*Dunji*): Sta pa res kretena. Alisa je taka koza. Ne morem verjet, da je lahko Marku všeč ...

Lucija vzame fotoaparat, potem pa opazi krožnik z zavitkom in plane po njem.

Karolina je vidno pretresena.

KAROLINA (mrmra): Ne vem, če je bil že kdaj kdo do koga tako obziren in ljubeč, kot sem bila jaz do nje. Kot da je moja. Pa tudi do vaju ... kot da sta moji ... Že celo življenje se trudim, da bi popravila to, kar se je zgodilo –

DUNJA: Res je, vem. Žal mi je. Nisem tako mislila.

Jo nežno stisne za ramo.

DUNJA: Lucija, kaj se pa tam dogaja?

LUCIJA: Ne vem. Stric Karlo nekaj razlaga. Ne vem točno, za kaj gre.

DUNJA: Nič novega. Najbrž tudi drugi ne.

LUCIJA: Pravi, da je teta Karolina plemkinja in da moramo bit ponosni na to.

KAROLINA: Ne da mi miru s tistim Milanom Amrušem in Neodvisno narodno stranko. Ne vem, kolikokrat sem mu že pojasnila, da moj papá ni bil Milan, ampak Teodor Amruš, in da s tem županom nima niti najmanjše zveze. Ampak on si je vtepel v glavo, da bo spreminjal zgodovino.

DUNJA: Jajca bi si dal odrezat, samo da bi izbrskal kakšnega plemiča v družini.

LUCIJA: Alisa mu govori nekaj o Napoleonu.

KAROLINA: Čuden je ta svet ... Najprej se pol stoletja sramuješ svojih korenin, zdaj naj bi se pa kar naenkrat spet hvalil z njimi.

DUNJA: Kamor koli se obrneš, sami hrvaški plemiči, kot v kakšnem filmu o zombijih. Grem malo pogledat, da Karlo ne bo preveč spil. Pridi z mano, Lucija.

LUCIJA: Ja, ampak bom najprej tole zmazala.

Lucija vzame zavitek s krožnika in se ga loti. Dunja vidi, da bo kar trajalo.

DUNJA: Prav, pohiti, pa pridita za mano.

Dunja odide. Karolina ljubeče opazuje Lucijo, kako se baše z zavitkom.

KAROLINA: Lucija, kako si kaj zadovoljna s svojim otroštvom? A si srečna?

Lucija se zamisli.

LUCIJA: Ja, sem. No, danes sem žalostna. Pa ob ponedeljkih po navadi nisem srečna, ampak ob sobotah in nedeljah sem pa zelo. Zelo srečna sem tudi, kadar ni Alise in imam celo sobo zase.

KAROLINA: Zakaj pa ne ob ponedeljkih?

LUCIJA: Ker je spet šola.

KAROLINA: A ne maraš hodit v šolo?

LUCIJA: Noben ne mara hodit v šolo. No, razen Alise. Že to ti veliko pove.

KAROLINA: Ti ne veš, kako sem si jaz želela hodit v šolo ... Ampak moj papá je študirat poslal mojega brata Sebastijana. Njega je poslal v Cambridge, mene pa v ženski licej. Kjer smo se učile šivat in vest. In pravilno sedet. S Sebastijanom sva se imela zelo rada, ko sva bila majhna. Nisva imela mame, zelo sva bila navezana. In Sebastijan mi je obljubil, da bo, ko bo prišel nazaj, pregovoril papana, da bo še mene poslal na kolidž. Tudi jaz sem hotela študirat. Zgodovino in pedagogiko. Mogoče filozofijo. Da bi bila samostojna, razumeš. Da bi kaj dosegla. Štiri leta sem čakala. In vezla prtičke. Ampak ko je prišel nazaj, je na najin dogovor že pozabil. Druge stvari so mu hodile po glavi.

Karolina odtava z mislimi.

LUCIJA: Budalo.

Karolina se spet zave in zgrabi Lucijo za roko.

KAROLINA: Lucija ... poslušaj. Ne vem, kaj vse še bo. Ampak vse to tukaj je tvoje. Vse to ti pripada, tebi in tvojim. Zapomni si to. A si boš zapomnila?

LUCIJA: Bom.

KAROLINA: Glej, da si boš.

LUCIJA: Ja.

Karolina opazi fotoaparata.

KAROLINA: Kaj imaš pa to?

LUCIJA: Teta Dunja in Karlo sta ga prinesla iz Nemčije. Poglej.

Lucija pritisne na sprožilec. Iz fotoaparata pride ven fotografija. Lucija jo podrgne ob pullover in pokaže Karolini.

KAROLINA: Kdo je pa to?

LUCIJA: Ja, ti, teta Karolina.

Karolina se zastrmi v fotografijo.

KAROLINA: Je pa res že skrajni čas, da me pobere.

Lucija odpelje Karolino iz sobe.

Peti prizor

Novembra 1945.

Ob desetih zvečer. Ura tiktaka v temnem in spokojnem salonu. Monika spi na divanu, Ruža in Aleksandar na žimnici, Maša v zibki. Po sobi se kot duh premika postava. Tla zaškripljejo. Monika se zbudi. Njen spanec ni nikoli trden. Usede se in prisluhne.

MONIKA (zašepeta): Ruža. Ružica.

RUŽA: Ja?

MONIKA: A si slišala?

RUŽA: Kaj?

Monika se počasi uleže nazaj. Tla spet zaškripljejo.

ALEKSANDAR: Jaz sem tudi slišal.

MONIKA: Saj pravim.

RUŽA: Parket škripa.

MONIKA: Parket škripa, če kdo hodi po njem.

Aleksandar vstane, mimo njega huškne postava. Aleksandar jo nagonsko zgrabi.

Postava krikne. Krikne tudi Monika. Sledi rahlo prerivanje in panično sopenje. Ruža prižge luč. Karolina, 47 let, v dolgi spalni srajci, shujšana in z razpuščenimi dolgimi rdečimi lasmi stoji sredi sobe kot skrivnostna prikazen.

MONIKA: Gospodična Karolina?

Aleksandar jo osupel spusti. Karolina za trenutek ostrmi, nato se požene v beg.

MONIKA: Sveta nebesa, zbudili smo duhove.

Ruža vstane, si čez spalno srajco obleče plašč in bosa odhiti za Karolino.

RUŽA: To že ni duh.

Aleksandar odhiti za njo. Monika se za trenutek pretresena obotavlja, nato odide za njima.

Šesti prizor

Novembra 1945.

Isti večer, malo pozneje, v spalnici. Karolina, Monika, Ruža in Aleksandar stojijo sredi sobe. Nobeden ne ve, kaj bi. Karolina si je ogrnila haljo. V sobi vlada mučna tišina.

MONIKA: Mraz je, da kar grize. Bom zakurila peč.

RUŽA: Mama.

MONIKA: Ja?

RUŽA: Nisi služkinja.

MONIKA: Kaj, a naj jo pustim, da zmrzuje?

RUŽA: Prepričana sem, da zna zakurit.

KAROLINA: Res je. Znam. Sem se naučila.

MONIKA: Ah, dajte no.

ALEKSANDAR: Mama, pustite zdaj peč.

Monika uboga. Ruži so se spet razbolela stopala. Gre k stolu in se usede. Karolina se usede na posteljo.

RUŽA: No, torej. Koliko časa si že tukaj?

Karolina ne odgovori.

RUŽA: Tukaj. V tej hiši.
KAROLINA: Že od nekdaj.
RUŽA: Nisi na seznamu.
KAROLINA: Nič ne vem o nobenih seznamih.
RUŽA: Kaj pa tvoj oče? A je on tudi tukaj?

Karolina molči.

RUŽA: Kje je tvoj oče?

Karolina molči.

RUŽA: Poslušaj ti mene, tovarišica, boljše zate, da odgovarjaš, če te kaj vprašam.

MONIKA: Milostljiva, prosim –

Ruža se ob Monikinih besedah jezno namršči.

KAROLINA (Moniki): A je to Ruža?

Ruža se zmede.

MONIKA: Ja.

KAROLINA: Zelo je lepa. Mojbog, kako si lepa.

Ruža se še bolj zmede. Ni vajena komplimentov.

RUŽA: Dobro, no ... lepa ali ne lepa, to zdaj res ni važno.

KAROLINA: Pa si lepa.

MONIKA: Je, ja.

RUŽA: Dajmo, tovarišica Amruš, kaj delaš tukaj?

KAROLINA: Ja, pa saj to je moja hiša.
RUŽA: Ne več. Tvojemu očetu Teodorju Amrušu so kot sovražniku ljudstva zaplenili vso imovino. Hišo so dodelili nam. Oziroma del hiše. V drugi del se bo vselila še kakšna družina. Mogoče dve. A razumeš?

Karolina prikima.

KAROLINA: Razumem. Seveda razumem. Saj berem časopise, a ne? Mislim, če se kje dokopljem do kakšnega. Kar sicer ni prav pogosto.

RUŽA: Ta hiša je zavedena kot prazna.

KAROLINA: Saj.

Ruža razširi roke – kaj naj bi pomenil ta »saj«?

KAROLINA: Hja, prihajali so razni ljudje, večkrat so bili tukaj. In preiskovali hišo ... ampak sem se skrila. V hiši je nekaj kotičkov, kamor se da skrit. Monika že ve.

Monika prikima.

KAROLINA: Čeprav to niso ne vem kakšna skrivna mesta. Ti gospodje, bog se jih usmili, ti tovariši, očitno nimajo kaj dosti pojma o arhitekturi.

RUŽA: Koliko časa si pa že tukaj?

Karolina malo pomisli.

KAROLINA: Nekaj mescev pa že.

RUŽA: Kaj pa prej, kje si bila pa prej?

Karolina molči.

RUŽA: Tovarišica –
KAROLINA: Mirno mi lahko rečeš Karolina –
RUŽA: Bova kasneje o tem.

Ruža razdraženo drgne stopalo ob stopalo. Karolina to opazi.

RUŽA: Kje si bila, preden si se vrnila sem?
KAROLINA: V bolnici.
RUŽA: V kateri bolnici?

Karolina strese z glavo, kot da je ta podatek nepomemben.

KAROLINA: Vrapče.¹ Tam sem bila.

Aleksandar se nagonsko odmakne.

ALEKSANDAR: Samo še tega se nam je manjkalo.

Karolina ga grdo pogleda. Se obrne nekoliko vstran.

KAROLINA: Saj nisem ... Z mano ni nič narobe.
ALEKSANDAR: Glede na to, kako se je plazila po sobi kot duh, sem rahlo v
dvomih.
RUŽA: Čakaj, gremo po vrsti ... Se pravi ... Odpustili so te iz bolnice in
si prišla nazaj sem?
ALEKSANDAR: Kaj pa oče, kako pa to, da te on ni vzel s sabo?
KAROLINA: Jaz z njim v Argentino že ne grem! Nikamor ne grem. Takrat, ko
sem hotela it študirat, me ni pustil. A zdaj naj bi šla pa z njim na

¹ Znana bolnišnica za duševne bolezni na Hrvaškem.

konec sveta? Da me bo še tam vtaknil v kakšno bolnico. Bogsigavedi, kaj tam počnejo z ženskami. Jim še zmeraj puščajo kri in jih tunkajo v mrzlo vodo. O ne. Jaz bom ostala tukaj. Sem mu kar lepo povedala. Ampak očitno se mu je zelo mudilo. Je kar hitro popustil. No, vsaj enkrat.

Tišina.

KAROLINA: No, ja, če je to zdaj svobodna dežela, se bo pa že našel prostor tudi zame.

MONIKA: Mora bit, da ima tudi ona kakšno pravico. Do dela hiše, a ne?

RUŽA: Jaz ne vem, a jo ima ali je nima. Kako naj to vem? Najprej se mora it prijavit, tam bo zvedela, kakšne so njene pravice. Če jih sploh ima. (*Premolk.*) Za naju z mamó, ko me je rodila, v tvoji gosposki hiši ni bilo prostora. Dva dni sem bila stara. Midve nisva imeli nobenih pravic.

Tišina. Karolina se zgrbi na postelji in se zamisli. Obraz se ji pomrači. Pogleda Moniko.

KAROLINA: Bila sem vsa zmešana. Saj sem hotela vse popraviti, ampak takrat je bilo že prepozno.

RUŽA: Maloprej si rekla, da s tabo ni nič narobe. Kaj je zdaj? A si zmešana ali nisi zmešana?

Karolina pogleda Ružo, krhka je kot otrok. Kot bi gledala zasliševalca, ki ga ne razume.

MONIKA: Ruža, ljuba duša –

RUŽA: Ja, mama. Kaj?

KAROLINA: Če ti pa kar naprej dopovedujejo, da si bolan. Če se samo malo razburiš, če ... če se s čim nočeš strinjat, ti že govorijo, da si bolan na živcih.

RUŽA: Kdo to?

KAROLINA: Vsi. Papá, brat, doktorji. Potem res ne veš več ... kaj je bilo in kaj ni bilo, kaj je prav in kaj narobe ...

Karolina se popolnoma zlomi in tiho zajoka.

MONIKA (Ruži): To je bilo že davno. Ti ne veš, kako je bilo.

KAROLINA: Prišla sem nazaj domov in upala, da bom tukaj umrla. Nič nimam. Brez službe sem, brez otrok, brez moža in brez smisla. In tako sem si zamislila, da bi prišla sem, se ulegla v posteljo in poskušala umret. Ampak do zdaj se mi še ni posrečilo.

MONIKA: Sveta nebesa, kaj pa govorite ...

KAROLINA: Ampak zdaj, ko ste prišli vi, vendarle nekdo od mojih ...

RUŽA: Od tvojih? Kakšni tvoji neki, mi pa tvoji, bog te nima rad? Na to kar pozabi –

ALEKSANDAR: Že dobro, Ruža, pomiri se.

Ruža se pomiri.

RUŽA: No, prav. To z umiranjem očitno ne bo šlo.

Karolina gleda, kot bi se opravičevala, ker ni umrla.

RUŽA: Morala boš it v najbližji ROC, da se boš prijavila. Pod nujno.

KAROLINA: Kam?

RUŽA: V regionalni obveščevalni center. Takoj jutri. Da te popišejo. Potem se bojo že oni odločili, kam te bojo dali.

MONIKA: Kako to misliš, kam jo bojo dali?

RUŽA: Mama, ne vem. Ne morem reč. Glede na te ... oteževalne okoliščine zaradi očeta. Ne vem ... Dobila bo ... kartoteko ... po vsej verjetnosti. A znaš delat kaj koristnega?

KAROLINA: *Bitte? Was meinen Sie –*

RUŽA: Ne, ne, nobenega »*bitte*«. Absolutno nobenega »*bitte*« in podobnih stvari.

MONIKA: Milostljiva, ne smete več govorit nemško.

KAROLINA: Ja, vem. Uide mi, če sem razburjena.

MONIKA: Je že v redu, milostljiva.

RUŽA (vzroji): Mama, nehaj jo že ogovarjat z milostljivo. A si me slišala? Nehaj, in to takoj!

ALEKSANDAR: Že dobro, Ruža, saj bo nehala.

RUŽA: No, torej, kaj znaš delat?

KAROLINA: Lahko bi imela ure klavirja.

RUŽA: Po učenju klavirja trenutno ni prav velikega povpraševanja.

KAROLINA: To je pa škoda. Pa v takih časih ... Glasba zelo blagodejno vpliva na dušo. In plemeniti značaj.

RUŽA: Poslušaj me, tovarišica Karolina. Ti si hči narodnega sovražnika, ki je pobegnil v emigracijo, da bi se izmaknil roki pravice. Da te je pustil tukaj zaprto v norišnici, je samo še dokaz več, kako je pokvarjen. Ker je torej nemogoče, da bi dobil, kar si zasluži, sem prepričana, da bojo kakšni naši tovariši, ki so pod Nemci in izdajalci veliko pretrpeli, zelo zadovoljni, da se bojo lahko znesli nad tabo. Razumeš? Zato ti svetujem, da se spraviš k sebi, če hočeš ostat živa. Svetujem ti, da jih na zaslišanju prepričaš, da si v bolnici zelo poglobljeno razmišljala in da v tebi ni več niti sledu buržoazne miselnosti. In svetujem ti tudi, da se spomniš česa družbeno koristnega, kar bi lahko delala in s tem prispevala h graditvi nove Jugoslavije.

KAROLINA: Saj sem ... pripravljena ... kaj prispevat. Zmeraj sem bila pripravljena prispevat. To sem si od nekdaj želela.

RUŽA: Odlično. Jutri zjutraj torej. S sabo imej odpustnico iz bolnice, povej jim, da si bila tam in da si, ko so te odpustili, logično odšla domov.

Karolina povesi pogled.

RUŽA: Kaj je zdaj?

KAROLINA: Ne spomnim se, kam sem dala odpustnico.

RUŽA: Moraš jo najt.

KAROLINA: Če se pa ne spomnim.

Ruža vzdihne. Mineva jo potrpljenje.

ALEKSANDAR: Saj so ti dali odpustnico, a ne?

Karolina molči.

ALEKSANDAR: Ko so te odpustili iz bolnice?

KAROLINA: Vojne je bilo konec ... eni so bežali, drugi so jih preganjali. Vrata so bila odprta.

Ruža in Aleksandar se spogledata.

KAROLINA: Kaj naj bi pa naredila? Prostovoljno ostala tam, vsi drugi bi pa šli? Če bi bilo po moje, jaz tako nikoli ne bi šla tja. Ampak kaj ... kot da je mene kdo kaj vprašal. Moj papá, kadar ni vedel, kaj bi z mano, me je nemudoma poslal v kakšen sanatorij. In pogosto ni vedel, kaj bi z mano. Zelo pogosto. Tako je bilo to. Nisem nora.

Karolina je povzdignila glas, srce ji razbija, vsa se trese.

MONIKA: Je že v redu, milostljiva. Vse bo še dobro. Doma ste.
RUŽA: Mama, to ni več njen dom.
KAROLINA: Če bi mene kdo kaj vprašal, bi bilo marsikaj drugače ...

Karolina in Monika se spogledata. Monika v zadregi odvrne pogled. Tudi Karolina pogleda stran. Vsi se vprašujoče zastrmijo v Ružo.

ALEKSANDAR: Kaj pa, če bi ... če bi ti ... vprašala generala ... če bi se zavzel zanj ...

Ruža se osuplo zastrmi v Aleksandra.

ALEKSANDAR: Kaj pa veš, kaj vse bo tam govorila. Lahko pride v roke kakšnemu ... kaj če bo začela blebetat po nemško ... pa da je ušla iz ... Samo poglej jo, no, madona. Ne moremo je kar tako prepustiti sami sebi.

Ruža je zaprepadena. Gleda Aleksandra.

RUŽA: Obravnavali bojo njen primer in –

ALEKSANDAR: Ruža ...

RUŽA (živčno): Kaj?

Tišina.

KAROLINA: Šivat znam.

MONIKA: Res zna. Čisto tako kot ta prava šivilja. (*Pogleda Aleksandra.*)
Mislim, skoraj.

RUŽA: A res?

KAROLINA: Ja. (*Premolk.*) Singerico imam.

ALEKSANDAR: Singerico imaš? Tukaj v hiši?

Karolina pokaže na predmet, pokrit z rjuho. Aleksandar stopi bliže. Odgrne rjuho. Prikaže se dobro ohranjen šivalni stroj znamke Singer 1920. Aleksandru se razsvetli obraz kot otroku.

ALEKSANDAR: O, kakšen biserček. Kristus Jezus! Poglej, Ruža, samo poglej to!
O, kakšna krasna stvarca!

KAROLINA: To pa to. Nemška roba. Kakor koli obrneš.

Aleksandar si ogleduje šivalni stroj in ga boža.

KAROLINA: A se spoznate na šivalne stroje?

RUŽA: Moj mož je krojač. V tovarni dela.

ALEKSANDAR: Ampak s takole čudovito stvarco bi lahko ... doma bi lahko ... a
ne ...

Aleksandar je ves razvnet, v mislih že kuje načrte, obraz mu žari.

RUŽA: Dobro, Saša, bomo videli.

ALEKSANDAR *(se zbere)*: Seveda. Bomo videli.

KAROLINA: Lahko kaj sešijete za otročka. V skrinjah imam na kupe blaga ...
Saj imate otročka, a ne?

ALEKSANDAR: Ja. Se pravi, da ga lahko uporabljam?

KAROLINA: Sploh ni treba spraševati.

Ruža molče tuhta.

MONIKA: Ruža, ljuba duša –

RUŽA: Ja, mama?

MONIKA: Kaj bomo?

RUŽA: Ne vem, mama. Ne vem.

MONIKA: Kaj pa to ... kar je rekel Saša? Če bi vprašala gospoda generala?

Ruža zavzdihne.

RUŽA (Karolini): A imaš kaj spodobnega za obleč?

KAROLINA: Spodobnega? Ja, mislim, da imam.

RUŽA: Pa ne česa takega, kot je na portretu.

KAROLINA: Aja? Ne, mislim, da nimam.

RUŽA: To bo torej treba najprej sešit. Jaz bom pa ... videla, kaj lahko naredim ...

Premolk.

RUŽA: Zdaj moram it pa pogledat, kako je s ta ma... z Mašo. Pogledat moram, kako je z Mašo. In čas je, da se spravimo spat.

Ruža odide. Aleksandar čez nekaj trenutkov odide za njo. Monika in Karolina ostaneta sami. Nastane mučna tišina. Monika se nameni proti vratom.

KAROLINA: Kaj je narobe z njenimi nogami?

Monika obstane. Stoji in molči. Karolina pokaže na stol poleg postelje.

KAROLINA: Se ne boš usedla?

Monika stoji.

KAROLINA: Izvoli. Zakaj ne. Semle, daj. Samo malo. Prosim.

Monika gre k stolu in se usede. Čisto na rob, zelo je nesproščena. Ura na zidu bije polnoč. Moniko spreleti srh.

MONIKA: Ob tej uri se zmeraj vsa stresem.

KAROLINA: Jaz jo imam pa rada.

Tišina.

MONIKA: Ni se kaj dosti spremenilo tukaj. Razen bršljana. Čisto gor do strehe se je razrasel. Še bolj zelen je in še bolj gost.

KAROLINA: Ko sem vas videla skozi okno ... nisem mogla verjet.

MONIKA: Ja, tudi jaz ne.

KAROLINA: Potem sem pomislila, da ste prišli, da me boste vrgli ven.

MONIKA: Ne, pa nismo.

KAROLINA: Monika tako mi je žal. Tako zelo mi je žal. Vsa ta dolga leta mi leži na duši ...

Tišina. Dolgo sedita v tišini.

MONIKA: Najprej sem šla domov. Kam naj bi pa šla? Ata me še pogledat ni hotel. Mama me je vzela nazaj, ga je le pregovorila. Sramota pa taka za našo hišo. Pri nas v vasi so zmeraj govorili: ženske in konje je treba vsake tri dni premlatit. Da bo ziher.

Ružica je bila živa ko poper. Trmasta ko vragec. Kar naprej nekaj po svoje. Jaz sem kmalu šla s trebuhom za kruhom. Mala je pa ostala pri mojih. Ko je imela pet let, je mama ni več mogla preživljat. In jo je dala delat k eni družini, tam nekam pri Varaždinu. Enkrat, zima je bila, so jo poslali na pošto. Da bi oddala telegram. Ona pa z bosimi nogicami v lesenih coklah. Deset kilometrov je prehodila v snegu – prstke je imela vse pomrznjene, skoraj so preč prišli. Takrat sem si rekla, se bom že kako pretolkla, in sem jo vzela k sebi. Delala sem pri eni družini v Zelini. Potem sem jo poslala v šolo. Pridno se je učila. Tudi

srednjo šolo je naredila. Našla si je službo. Pa ne táko kot jaz, ki pospravljam po hišah, ampak táko nobel, v pisarni. V banki. V kadrovski. To ni kar tako.

KAROLINA: Res ne.

MONIKA: To se imam vam za zahvalit, milostljiva.

KAROLINA: Kako meni?

MONIKA: Vi ste mi zmeraj govorili, da mora ženska v šolo, drugače ne bo nikdar sama svoj gospod.

KAROLINA: Res je. Res sem tako govorila.

MONIKA: Ko sem bila še majhna, sem enkrat vzela od brata zvezek, ki ga je imel za šolo. Noter so bile črke, kot majhni kebrčki so stale na papirju. Tako sem jih jaz videla, kot kebrčke. Ata me je zasačil in me je premlatil. Da zapravljam čas, mi je rekel. Tako je bilo. Ružica se pa razume na to. Zanja to niso kebrčki na papirju. Ruža bo že kaj pogruntala. Taka je. Nič naj vas ne skrbi.

KAROLINA: A si njej kaj povedala? A ve?

Monika odmaje z glavo.

MONIKA: Nisem. Kaj bi to.

KAROLINA: Boljše tako. Saj vidiš, kakšni časi so zdaj, lahko bi ji še narobe hodilo.

Tišina.

KAROLINA: *Hamleta* berem. Od Williama Shakespeara. Zelo zanimivo. Zgleda, da so tam v Angliji vsi malo čez les. Vsaj on tako pravi. Kaj pa vem. Če ne bom mogla ostati tukaj, bom šla pa mogoče tja. A hočeš, da malo na glas berem?

Monika prikimata.

KAROLINA: Monika, ti nisi bila nič kriva. Razumeš?

Monika skomigne z rameni. Ni prepričana.

KAROLINA: Če ti rečem.

MONIKA: Kaj bi to. To je bilo že zdavnaj.

KAROLINA: Vse bova popravili.

MONIKA: Je že vse pozabljeno, milostljiva.

KAROLINA: Kaj, če bi mi rekla Karolina.

Sedmi prizor

Januarja 1990.

Pozno zvečer. Ura kaže pol enajstih.

Dnevna soba – v slogu osemdesetih. Eno steno prekriva fototapeta, kakršne so bile takrat popularne: jesenski gozd. Tipično socialistično pohištvo, raztegljiv kavč in fotelji. V ozadju nekaj kosov stilnega pohištva iz Karolinine mladosti. Ob strani staro sobno kolo, z nogicami namesto sprednjega kolesa.

Karlo in Igor, oba v štiridesetih, sedita na kavču, kadita in strmita v izklopljen televizor. Alisa, 15 let, brska po krožniku, užaljena, ker je morala priti z vrta. Marko, 18 let, v kotu tiho žveči sendvič in pogleduje proti Alisi. Maša in Dunja pospravljata dolgo mizo, polno hrane. Gosti so odšli, zlagata krožnike in prestavljata stvari. Hrane je ostalo na tone. Dunja odpira tetrapak s sokom.

DUNJA: Ja, jebenti, no. Pa kako se tega zajebanega tetrapaka ne da normalno odpret. V Nemčiji dobiš tako ful moderno embalažo, samo pokrovček lepo dvigneš, pa je, ne pa tole, vse se poliva. A mora bit v tej državi res čisto vse za en drek.

MAŠA: Ah, daj, no, samo malo bolj poševno je treba odrezat. Pa gre.
DUNJA: Bog ne daj, da bi kakšna stvar ratala v prvem poskusu. Bog ne daj, da bi kakšna stvar trajala.

Pride Vlado; stopi h Karlu in Igorju in se nagne k njima.

VLADO (potiho): Ena nula.

Moški se spogledajo s tihim »To!«

ALISA (potiho): Dunja, a si mi prinesla žajfico?

DUNJA: Žajfico?

ALISA: Ja, tisto od Cliniquea proti aknam.

Vlado gre k mizi.

VLADO: Maša, kam si dala moj pulover?

Maša takoj seže in vzame pulover s stola.

DUNJA (Alisi): Nisem, ljuba duša, oprosti. Tako na vrat na nos sva prišla, zaradi babice. Pa saj sem ti zadnjič prinesla dve. A si ju že porabila? Ni se pametno preveč umivat, to ni dobro za kožo ...

Vlado prisluhne.

ALISA (potiho): Saj ju nisem jaz porabila. No, ni važno ...

VLADO: Jaz sem kriv. Jaz sem kriv. Res, priznam.

ALISA: Že v redu, oči, nič hudega.

VLADO: »Že v redu, oči, nič hudega«. Punčica mojega očesa že dolgo ni tako vljudno govorila z mano.

Alisa zavije z očmi – neznansko ji gre na živce.

ALISA: Mama –

Alisa pokaže na Marka, kot bi hotela reči »ne pred njim«. Vlado ne dojame namiga. Lucija pa razume, ampak nalašč ignorira.

LUCIJA: Oči si z njeno žajfco proti aknam pere rit.

VLADO: Kaj sem pa jaz vedel, opazil sem eno tako majhno žajfco, lušno za prijet, in potem sem jim enkrat rekel, pustite tisto klinike žajfco pri miru, jaz si z njo umivam izpuščaj na ta zadnji, toliko da veste.

Marko se zasmije. Karlo se zasmije. Maša in Dunja zavzdihneta. Lucija se zvija od smeha, Alisa je na smrt užaljena.

ALISA: S kom jaz živim ...

Alisa užaljeno odide k oknu in se zastrmi ven.

VLADO: Misliš, da se je Clara Zetkin tako obnašala do svojega očeta? Ko bi vi vedeli, kakšen spis je Alisa napisala o Clari Zetkin, treba bi ga bilo natisnit. Alisa, daj, skoči po spis, naredi očku veselje.

Alisa se niti ne premakne.

VLADO: Srčica –

ALISA: Oči, a imaš tudi kakšno glasbeno željo?

KAROLINA: Vlado, a ti daješ denar na stran za univerzo?

VLADO: Karolina, študij je danes brezplačen, a si pozabila?

Karolina se zamisli.

KARLO: Jaz pravim, da je življenje najboljša univerza.

DUNJA: Tukaj imamo en krasen primerek.

Lucija naredi posnetek s polaroidom. Marko gre k Alisi, zatopljen drug v drugega popolnoma pozabita na ostale.

DUNJA: Igor, kaj če bi ostal čez noč?

IGOR: Oh, ne vem, mislil sem, da bi se počasi odpravil, dolga vožnja me čaka –

DUNJA: V Sarajevo? Zdaj ponoči? V tem snegu?

KARLO: Pa kaj? Če malo sneži, mu pa res ne bo hudega.

DUNJA: Pa se ti pelji do Sarajeva sredi noči in v sneženju.

KARLO: Nič kolikokrat sem se že peljal –

DUNJA: Si se peljal, ja. Kot da si Ayrton Senna.

Dunja ga nenehno tako mimogrede zbada in niti ne opazi, kako v njem prikrito narašča bes.

MAŠA: Ne, res, v tem snegu –

IGOR: Gretje mi dobro dela, mislim, v avtu, novega mitsubishija imam, zelo sem zadovoljen. Super je.

KARLO: Japonci so danes dobri, ni kaj reč. Ampak čez nemške avte jih ni, ti povem, da ne. Jaz imam zdaj audija.

KAROLINA: A delajo pri Audiju tudi invalidske vozičke? Motor na mojem se kar naprej kvari.

DUNJA: Karolina, kupila sem ti najboljšega, kar se jih da dobit v Nemčiji!

KAROLINA: No, vidiš. Tudi Nemci niso več, kar so bili.

MAŠA: Igor, lepo te prosim, ostani. Lahko prespiš zgoraj pri Marku in Aniti. Marko, kam je pa šla mama?

MARKO: Babico je peljala domov. Babi vztrajno hodi na vse pogrebe, ampak je potem tako iz sebe, da mora mama prespat pri njej.

KAROLINA: Koliko je že stara ta tvoja babica?

MARKO: Hmm ... dvainsedemdeset, če se ne motim.

KAROLINA: Še mlada. Ko si enkrat čez osemdeset, se pa začne. Iz dneva v dan si večja razvalina. Naj pride tvoja babica enkrat na obisk k meni v dom. Ji bom podrobno razložila, kako si živet do devetdesetega ni prav posebej za želet. Vse se zgrne nate. Tega nikomur ne priporočam.

LUCIJA: Kakšna razvalina?

MAŠA: Karolina ...

IGOR: Ne, res vam ne bi bil rad v nadlego.

MAŠA: Marko pravi, da ima dovolj prostora. Njegova sestra je v Splitu. Sam je v stanovanju. Nič ne bo imel proti, a ne, da ne?

Marko in Alisa se spogledata – njun načrt je splaval po vodi.

MARKO: Seveda ne ... Zadosti prostora je.

IGOR: Hvala, res, ampak –

DUNJA: Ostani.

Preteklost se kot tanka nitka spleta med njima. Maša ju s kotičkom očesa opazuje.

IGOR: Prav, pa naj bo, če vztrajate.

Vsi se razveselijo, kot bi bilo to kaj posebnega. Vsi razen Karla.

ALISA: Grem pogledat, kje imam tisti spis.

Se odpravi in pomigne Marku.

IGOR: No, če ne bom vozil, pa lahko kaj popijem.

DUNJA: Kaj boš?

Igor gre k mizi, kjer stoji Dunja.

IGOR: Viski bi, če ga imate.

DUNJA: Veš da.

KARLO: Dunja, a je to tisti viski, ki sva ga midva prinesla?

DUNJA: Ja, Karlo, midva sva ga prinesla.

KAROLINA: Prvovrstni nemški viski ...

KARLO: Tudi jaz bom enega. Vlado, a bova viski, a?

Dunja nataka viski.

VLADO: Maša, prinesi še kaj čistih kozarcev.

Maša uboga.

MARKO: Jaz zdaj grem ... bom pogledal ... za posteljnino pa to ...

Marko se izmuzne iz sobe.

DUNJA (Igorju): Lepo, da si prišel.

Maša na skrivaj, a z budnim očesom spremlja njun pogovor.

IGOR: Če ne bi bilo Ruže, bi umrl od lakote. Ne vem, če bi sploh doštudiral.

DUNJA: Kaj ne. Najpametnejši si bil od vseh.

IGOR: Vsak drugi dan sem bil pri vas na kosilu.
DUNJA: Dobri stari časi.
IGOR: Prelepi časi.

Maša ju gleda, podoživlja z njima. Karlo se približa.

KARLO: A bo že kaj s tem viskijem?

Dunja se zdrami iz spominov in vsem natoči viski. Pride Lucija in vse tri skupaj fotografira. Dunja, Karlo in Igor se kislo smehljajo. Stopijo narazen. Igor se usede nazaj na kavč. Karlo spije viski in se nameni iz sobe. Na vratih se srečata z Aleksandrom, 73 let. Aleksander ves zaspan in mrkega obraza pride noter. Pri hoji rahlo šepa.

MAŠA: Ata, kako pa, da si že pokonci?
ALEKSANDAR: Ne mislim drnjohat vsaki dve uri. Saj nisem pes. Kje pa je pes pravzaprav?
MAŠA: Vladov prijatelj jo je vzel k sebi za danes. Saj veš, kako je živčna, kadar je hiša polna ljudi.
ALEKSANDAR: Kakšnih ljudi? Nobenih ljudi ne vidim.
DUNJA: Odšli so, ata. Zdaj smo samo še mi.
MAŠA: A bi kaj pojedel?
ALEKSANDAR: Malo fižola bi.
MAŠA: Nimamo fižola. Poglej, kaj vse je tukaj. Ampak fižola pa res nimamo.
KAROLINA: Tale švarcvaldska torta je res fantastiš.
ALEKSANDAR: Švarcvaldska? Nočem teh vaših buržujskih tort. Hočem fižol. Takó, kot ga je Ruža naredila. Z repo.

Maša se skremži, ji že gre na jok.

DUNJA (odločno): Ata, fižola nimamo. Maša se je namučila, da je pripravila vse te dobrote, ne sitnari zdaj s tem fižolom. Vzemi kakšen kruhek z dimljenim lososom.

Aleksandar molči.

DUNJA: A boš?
MAŠA: Lucija, boš ti tudi malo lososa?

Aleksandar pokima, kot da mu je vseeno. Dunja mu naloži nekaj hrane na krožnik. Tudi Lucija prikimava, da bi. Karlo pride nazaj. Stopi do Vlada in Igorja.

KARLO: Ena ena, prasci.
VLADO: O jebenti.

Maša se zastrmi skozi okno. Nejevoljno vzklikne in ga odpre.

MAŠA: Alisa, Marko, takoj noter, slišita! Alisa, premalo si oblečena.
(Sama pri sebi.) Sneženega moža delata, pa to ni res.
DUNJA: Oh, kdaj jo boš že nehala držat tako na kratko?

Maša zapre okno.

MAŠA: Nočem, da si prehladi jajčnike.
DUNJA: Petnajst let je stara, bo že poskrbela zase, ne bo kar zmrznila. Zadušila jo boš.

Maša se globoko prizadeta zamisli. Spet si daje opravka s kozarci in krožniki.

DUNJA: Kakšen je kruhek, ata, a je dober?

ALEKSANDAR: Dober. Veš, da. Mehek. V redu za moje zobe. (*Karolini.*) Kako pa kaj moja mlada dama?

KAROLINA: No, ja. Ostalo nama je samo še sedemintrideset strani. Samo še sedemintrideset strani *Satanskih stihov*.

ALEKSANDAR: Lahko greva brat naprej. Oči mi še kar dobro služijo.

KAROLINA: To vem. Bolj me skrbi to, da zakinkaš.

KARLO (*Vladu in Igorju*): V Nemčiji je zdaj že čisto običajno imet televizor v vsaki sobi. Celo v kuhinji. V takih situacijah prav pride. Če si seveda to lahko privoščiš. Otroci imajo vsak svojega v svojih sobah, žena ima svojega v kuhinji, ti imaš pa tudi dva, enega v spalnici, enega pa v dnevni. Tako se živi.

VLADO: A veš, tisti moj prijatelj iz vojske, Stevica, že tri leta naju vabi, naj prideva k njemu v Dubaj. On je zdaj tam pilot pri eni letalski družbi, kako se ji že reče – Maša, kako se ji že reče?

MAŠA: Emirates.

VLADO: Emirates, to, ja. Pravi, da kraljevsko živijo tam. Boljše kot v Nemčiji. Večkrat sva že mislila it, pa nikoli ne najdeva časa –

MAŠA: Zmeraj kaj pride vmes –

IGOR: Vem, kako je to.

VLADO: Igor, kako pa kaj napreduje vaša hiša v Rovinju?

IGOR: Saj ni hiša, samo apartma. Ne prav velik. Ampak tako kot sem si ga zamislil, šest ležišč bomo brez problema spravili noter. Nekaj je pa le ...

VLADO: Veš, da. Sploh ni slabo. Mašenka, kaj misliš, a bi mogoče malo prižgali televizor – da vidimo, kaj pravijo ...

MAŠA: Lepo te prosim, Vlado, kaj če vsaj danes ne bi gledali televizije –

Vlado in Karlo se spogledata – »sranje« – poskus je pa bil.

IGOR: No, računam, da boste lahko 92., najkasneje 93. že prišli k nam na počitnice.

DUNJA: To bi bilo čudovito.

IGOR: Ni sicer Dubaj, ampak čez naše morje ga ni.

KARLO: Ah, 93. Kaj pa vemo, kaj še bo do takrat.

IGOR: Ampak res, če bomo vsi živi in zdravi, bi bilo res lepo ... Midva z Esmo bi bila oba zelo vesela ...

KARLO: Pravim, da nič ne vemo, kaj še bo. Z našo državo. Saj vidiš, kaj se dogaja.

IGOR: Vidim, ja. Ampak ... vse se bo razrešilo. Mora se razrešit.

KARLO: Se bo, ja. Tako ali pa drugače.

IGOR: Kaj hočeš reč?

KARLO: Bog vas nima rad, pa vi – kot da ste vsi slepi in gluhi.

VLADO: Oh, Karlo, ti in tvoje ideje –

KARLO: Z mojimi idejami ni nič narobe. Samo vi, vi bi morali malo razmisliti o svojih. Enakopravnost je že zdavnaj preživeta stvar, vi pa tega še zdaj niste dojeli. Ta hiša, na primer. Kaj bi bilo narobe s tem, da bi bila cela hiša vaša. Morala bi bit vaša.

VLADO: Kaj pa naj počnemo s celo hišo, Karlo? In kam za vruga naj grejo vsi drugi? Petinštirideset let smo tako živeli. Bi prav rad videl, kako boš to idejo pojasnil ta spodnjim, Horakom. Vsakih pet minut je kaj, zaradi česar skočijo v luft. Samo čakam, kdaj se bojo prišli pritožiti zaradi tega snežaka.

KARLO: Ampak hiša ni njihova last. Karolinina je, a ni tako?

VLADO: Nikogaršnja last ni oziroma je last vseh. To je dejstvo.

KARLO: Narobe razmišljaš! Hišo je od temeljev naprej zgradil Karolinin oče z lastnimi rokami –

KAROLINA: No –

KARLO: S svojim denarjem. Lastnica bi morala bit Karolina. Ker pa ona nima dedičev in ker je njen brat, kako mu je že bilo ime –

KAROLINA: Sebastijan. (*Mrmra sama pri sebi.*) Sebastijan.

KARLO: Sebastijan. Glede na to, da se je za njim izgubila vsaka sled, kako je že bilo, en pijanski pretep tam v –

KAROLINA: V Pécsu. (*Sama pri sebi.*) Tako pravijo ...

KARLO: V Pécsu. No, komu naj bi zapustila hišo –

KAROLINA: Tebi že ne, mi na misel ne pride –

KARLO: Govorim načelno, pa se niti načelno ne moremo pogovarjat, zato ker bognedaj omenjat Karolininega očeta – komunisti so vse, ki so se borili za hrvaško stvar, ožigosali kot morilce –

IGOR: Sodelovali so s fašisti –

KARLO: Ni vse tako črno-belo.

VLADO: Kako ni črno-belo – ali si bil za fašiste ali si bil pa proti njim.

MAŠA (*jih zagovarja*): V Hrvaškem domobranstvu so bili tudi vojaki, ki se niso postavili na nobeno stran, bili so pač vpoklicani –

VLADO: Ne govorim o Hrvaškem domobranstvu, kdo pa govori o Hrvaškem domobranstvu –

Se nezavedno obrne proti Aleksandru.

MAŠA: Jaz samo pravim, da niso imeli izbire –

VLADO: Vem, da niso imeli izbire, temu nihče ne oporeka. Ampak Karolinin oče ni bil vpoklican – bil je politik – in odločil se je za Hitlerja.

LUCIJA (*Maši, potihoma*): Za Hitlerja?!

MAŠA: Ne omenjaj tega v šoli.

VLADO: Veš, srčica, naš narod, določen del naših ljudi se že od nekdaj zavzema za neodvisnost. Za lastno državo.

KARLO: Precejšen del.

LUCIJA: A Jugoslovanov?

VLADO: Ne, srčica, Hrvatov.

LUCIJA: Hrvati, to smo mi.

KARLO: Kaj, a ne ve, da je Hrvatica?!

DUNJA: Ah, Karlo, ustavi konje.

VLADO: Seveda ve. Smo pa tudi Jugoslovani.

KARLO: Kaj pa to sploh pomeni? Tega v resnici sploh ni. To je konstrukt.

VLADO: Če smo natančni, so vse nacionalne države konstrukt.

KARLO: To pa ni res.

DUNJA: Ti boš njemu solil pamet. Njemu, zgodovinarju, boš govoril, kaj je res in kaj ni.

KARLO: Bom, ja. A ti povem zakaj? To sem zvedel od enega od naših gor v Düsseldorfu, ki se na to dobro zastopi. V komunizmu so vse naše pomembne zgodovinske osebnosti degradirali, zato da bi zatrli našo narodno zavest. Dosegli so, da se sramujemo sami sebe.

VLADO: Karlo, to ni res. Dejstvo je, da je zadnje čase na pohodu revizionizem. Pa ni bilo tako, ti rečem, da ne.

IGOR: Na ustaše smo res bolj težko ponosni.

KARLO: Kaj, a partizani so bili pa angelčki?

VLADO: Tega ne moreš primerjati. Karlo, lepo te prosim. Kje bi bila danes Evropa, če ne bi bilo partizanov in Rdeče armade? Kje bi bila? Premisli malo. Misliš, da bi bil ti danes zaželen tam gor v Nemčiji?

KARLO: Jaz ti samo pravim, da bi bilo dobro, če bi razmislil o tem, kar ti govorim, ne pa da stalno trobiš eno in isto. Stvari se spreminjajo, Vlado. Vi tukaj imate občutek, da je treba vse jemati zdravo za gotovo. Da se sistem podeduje kot srčna napaka, pa se ubadaj z njim celo življenje, kakor veš in znaš. Pa ni tako. Sistemi se menjajo. Vlade padajo. Med narodi izbruhnejo vojne.

MAŠA: Ne moreš trdit, da se pri nas nič ne spreminja. Vse se po malem spreminja. Ampak to, o čemer ti govoriš, to je ... Potem bi ostali brez države.

KARLO: Pa ne bi. Imeli bi Hrvaško.

MAŠA: Ampak ne bi imeli več Jugoslavije.

KARLO: Zakaj pa rabimo Jugoslavijo, jebenti? Kakšno korist pa imaš od nje?

MAŠA: Kako to misliš »kakšno korist«?

KARLO: Zato boste pa tudi najebali. Človek bi od svoje države še kako morali imet korist. Tega se naučiš v kapitalizmu. Saša, vi ziher razumete, kaj mislim.

Aleksandar dvigne pogled od svojega obloženega kruhka; pogovoru ni sledil.

KARLO: Vi ste doma na črno furali krojaški biznis, poleg službe. Vi pa Karolina. Vidva sta imela zdrav kapitalistični odnos do življenja.

ALEKSANDAR *(vznemirjeno)*: Kaj hoče povedat?

VLADO *(ga vzame v bran)*: Nič. Nič noče povedat. Karlo, mi smo v naši državi zagotovo bolj na varnem kot vi v kapitalizmu.

KARLO: Hja, to se bo šele pokazalo.

DUNJA: Karlo je zmeraj najbolj pameten. Vse ve o politiki in o zgodovini.

KARLO: Naši v Nemčiji pravijo, da bo vojna.

DUNJA: Kdo »naši«?

MAŠA: Ma daj, kakšna vojna. Da bi se mi spopadli med sabo?

DUNJA *(Karlu)*: S kakšnimi »našimi« se pa ti družiš?

KARLO *(Maši)*: Kdo »mi«? Koga misliš z »mi«?

MAŠA: Ja, nas. Hrvate in Srbe. In Slovence.

KARLO: Slovenci niso bili nikoli naši.

IGOR: Kaj pa Bosanci?

KARLO: O, vi v Bosni boste pa najebali, to je enkrat ena.

KAROLINA: Eni pravijo, da se bo tudi tretja svetovna vojna začela na Balkanu.

ALEKSANDAR: Še dobro, da moje Ruže ni več. Rekla mi je, srce me boli, ko gledam, kaj se dogaja z državo, za katero sem se kot mlada borila, tako mi je rekla.

KARLO: Počilo bo, o tem ni dvoma. Zgodovina gre naprej. Jaz se čudim, da smo po Titovi smrti tako dolgo zdržali. Ampak zdaj bo pa počilo.

DUNJA: Če bo res kaj, kar koli, če bi bilo kakšno sranje, glejta, da bosta puncí poslala k nama v Düsseldorf. Smo zmenjeni?

LUCIJA: Mama, kakšno sranje?

MAŠA: Ah, nobenega sranja ne bo, ljubica. In ne govori »sranje«.

VLADO: Dobro, no, Dunja, nehajmo zdaj pretiravat.

DUNJA: Saj samo pravim, Vlado, za vsak slučaj, toliko, da veš. Pa vidva tudi, Igor, da mi pošljeta vajinega fanta.

IGOR: Dunja, mi v Bosni smo tako pomešani, da nas ne Bog ne Alah ne bi mogla spraviti narazen, pa tudi če si oba zavihata rokave in skupaj krepko pljuneta v roke.

Dunja se nasmehne. Nežno. Lucija se usede k Aleksandru. V roke mu potisne fotografije. Aleksandar jo objame čez ramo.

DUNJA: Saj samo pravim. Da lahko pridete k nama, če bo treba. A je tako, Karlo?

KARLO: Če bova tam.

DUNJA: Kje naj bi pa bila?

KARLO: Nekdo bo moral braniti domovino!

VLADO: Daj, Karlo –

LUCIJA: Braniti pred kom?

KARLO: Kako pred kom? Ja, pred Srbi, jebenti!

VLADO: Ah, daj, Karlo, to se pa ja ne bo zgodilo –

KARLO: A si slep?! A ne vidiš njihove strategije? Kako se razpredajo po celem svetu? Ta tvoj Stevica. Pilot pri Emiratih. Kaj pa misliš, da tip dela v Dubaju? Se igra z mivko? Jaha kamele?

VLADO *(se zasmije)*: Joj, Karlo, nehaj. Moj Stevica pa strategija?

Se še naprej smeje. Aleksander in Lucija gledata fotografije.

ALEKSANDAR: Pozabite na strategijo. Točno tako nam je rekel major. Reši se, kdor se more.

MAŠA: O čem pa govoriš, ata?

ALEKSANDAR: Tistih fotografij pa ni več. Sem že iskal, če je še kje kakšna ostala. Pa ni nobene. Moja Ruža jih je vse sežgala. Ko je bil za to čas in jih je bilo treba. Sežgala je vse fotografije, na katerih sem bil v uniformi.

MAŠA: Ata?

ALEKSANDAR: Je bilo boljše nobenih stvari spravljat za spomin. Ampak jaz vseeno, če zaprem oči, vidim mojo Doli.

KAROLINA: Kakšno Doli?

ALEKSANDAR: Mojo kobilo. Belo lepotico. Vidim jo, privezano na tisto drevo, s poblaznelimi očmi.

MAŠA: Ata, kaj boš pa zdaj napletel?

DUNJA: Povej, ata. (*Maši.*) Zakaj ne? Vsak lahko blebeta, kar mu pade na pamet, ata bi moral bit pa tiho.

KAROLINA: Naj pove, kar mu leži na duši. Povej, Saša, ti kar povej.

ALEKSANDAR: Sklical nas je naš major v kasarni v Zagrebu in nam je rekel: takole, domobranci, tisti, ki imate kaj za preobleč, znebite se uniforme in čim prej domov. Če boste naleteli na partizane, jim povejte, da niste ubijali, da niste ropali in požigali, da niste morilci in tatovi, in upajte, da vam bojo prizanesli. Vi, ustaši, se pa tudi preoblecite, če se imate v kaj, tisti, ki pa nimate nič, vam naj pa bog pomaga. Veste, kam je treba, proti Mariboru in ob Dravi.

LUCIJA: Zakaj naj jim bog pomaga?

MAŠA: Pššt. Ti bom potem ...

ALEKSANDAR: Tudi jaz sem šel na pot. Samo kam? Nič nisem vedel, kje je Ruža. Govorilo se je, da je šla v hosto, že pred enim letom.

Pridem domov, naša vas skoraj prazna in vsi mi govorijo, zbeži, partizani te bojo ubili. In sem vzel svojo kobilu. Da ne bom sam, sem si rekel. Tudi Doli je bila vesela, da me vidi, a zdaj naj jo pa spet zapustim. In sva šla proti Sloveniji, kamor so šli tudi drugi. Bilo nas je ko listja in trave. Rekli so nam, čez mejo pejte, v Avstrijo. Da nas bojo tam sprejel Angleži. Ampak pot je bila strma, po kozjih stezah, čez skale, bog se usmili. Kaj pa zdaj, Doli nisem mogel vzeti s sabo. Privezal sem jo na drevo ... in jo pustil tam. Upal sem, da jo bo kdo našel in jo vzel k sebi, tako lepotico. Dva dni in dve noči smo hodili po hribih, ko je prišla vest – Angleži nas ne bojo sprejeli. Pa zdaj? Nazaj. V dolgih kolonah. Nazaj na Hrvaško. Peš. Na obeh straneh pa partizani. In takrat sem jo zagledal. Privezano tam, kjer sem jo pustil. Ampak spremenjeno. Na smrt prestrašeno, poblaznelo, gobec ves porezan, krvav, morala je grist lubje na drevesu. Skoraj mi je počilo srce, ne vem, kar stopil sem iz vrste in ona me je zagledala – prisežem, oči so se ji razjasnile. Naredim dva koraka, drugi iz vrste me zgrabijo, eden od partizanov je že napel puško. Zavpil je, marš nazaj, drugi so me potegnili v vrsto in smo hodili naprej. Ona je pa ostala. Sama je ostala tam. Privezana na tisto drevo ...

Tišina.

DUNJA: Pa ti?

ALEKSANDAR: Jaz pa peš do Srbije. Tam me je našla moja Ruža, v taborišču. Spravila me je ven. Rešila mi je življenje.

Tišina. Maša stopi bliže, od zadaj objame Aleksandra in ga poljubi na teme. On ji z vlažnimi očmi stisne roko.

DUNJA: Ko bi se vidva zdajle lahko videla, ata.
ALEKSANDAR: Kaj pa je?
DUNJA: Prav neverjetno, kako sta si podobna, res.
ALEKSANDAR: Se ti zdi, Dunja? A se ti res zdi, da sva si podobna?
DUNJA: Pa še kako.

Aleksandru se spet orosijo oči. Orosijo se tudi Maši.

DUNJA: Z aviona se vidi, da sta oče in hči.
MAŠA: Vlado, prižgi televizor. Da vidimo, kako je bilo s Crveno zvezdo.
VLADO: A resno misliš?
MAŠA: Daj, daj, prižgi že. Tudi dnevnik se je že začel.
VLADO: O, hudiča!

Vlado bliskovito vključi televizor. Večerna poročila. Prenos s 14. izrednega kongresa Zveze komunistov Jugoslavije.

GLAS NAPOVEDOVALCA: Tretji dan zasedanja 14. kongresa Zveze komunistov Jugoslavije v Beogradu so delegati glasovali proti spremembam, ki jih je predlagala slovenska delegacija. Predlagane spremembe so bile zahteva po konfederalizaciji partije in države, ki bi vsem jugoslovanskim republikam zagotavljala večjo avtonomijo.

Slovenska delegacija je demonstrativno zapustila kongres.

IGOR: Odšli so! Slovenci so zapustili kongres!

VLADO: O, madona.

MAŠA: Nemogoče!

Vsi napeto spremljajo poročila.

GLAS NAPOVEDOVALCA: Predsednik hrvaške delegacije, tovariš Ivica Račan, je predlagal prekinitev, dokler se novo nastala situacija ne razreši,

in pripomnil, da nadaljnje zasedanje brez ene od republiških delegacij ne bi bilo v skladu z jugoslovanskim značajem partije in ga ne bi bilo mogoče smatrati za legitimno. Tovariš Slobodan Milošević je prisotne pozval, naj se kongres nadaljuje kljub odsotnosti slovenske delegacije. Ker je bil predlog hrvaške delegacije zavrnjen, so v znamenje protesta tudi oni zapustili kongres –

VLADO (zaprepaden): Tudi mi! Tudi naši odhajajo! Ja, porkamadona, odšli smo!

GLAS NAPOVEDOVALCA: Posledično se je 14. izredni kongres Zveze komunistov Jugoslavije zaključil.

DUNJA: Mati mila.

IGOR: Sranje.

KAROLINA: No, pa smo tam.

MAŠA: In kaj zdaj to pomeni?

Tišina.

IGOR: Jugoslavija je šla v maloro.

Osmi prizor

Novembra 2011.

Dnevna soba, po polnoči.

Alisa, 36 let, pride v sobo s steklenico viskija v roki. Zdrzne se, ko zagleda Lucijo.

Lucija, 33 let, v pižami sedi za mizo in s pladnja je jabolčno pito. Ob strani stoji od nekod privlečena stara skrinja.

ALISA: Kaj pa delaš tukaj?

LUCIJA: Ne morem spat.

ALISA: A si živčna?

LUCIJA: Lačna. Že cel teden nisem normalno jedla.

Odgrizne velik kos pite. Alisa prisede k mizi in si natoči pijačo.

ALISA: Normalno jedla nisi že deset let.

LUCIJA: Ni res. Leta 2007 sem se eno nedeljo do nezvesti napokala purana in mlincev, še zdaj se spomnim. Boljše, da se zdajle nabašem, kot da jutri v cerkvi začnem preklinjat ko strgana. Tisti sindrom ... kako se že reče ...

ALISA: Tourettov sindrom.

LUCIJA: To, ja. Bom jaz to že pokurila na traku v fitnesu. Zakaj pa ti ne spiš?

ALISA: Ne vem. Nimam obstanka. Zmeraj komaj čakam, da pridem domov, potem se pa ne morem sprostit.

LUCIJA: A imaš s sabo kaj za obleč za jutri?

ALISA: Veš, da.

LUCIJA: Daj, pokaži.

ALISA: Še nisem razpakirala. A mi ne zaupaš, da se znam zrihtat priložnosti primerno?

LUCIJA: Ma ne. Ampak ta imidž, ki si si ga zdaj omislila ... Res je malo lezbičen.

ALISA: Si pa res ena kmetica, ta imidž je zelo šik, čeprav ni ženski na prvo žogo.

LUCIJA: Na prvo žogo sigurno ni.

Lucija se zasmee. Alisa opazi skrinjo.

ALISA: Kaj je pa to?

LUCIJA: S podstrešja je. Ne vem, zakaj vsi mislijo, da je treba vsako pizdarijo, ki se valja po bajti, privleč k meni, pa naj se jaz ukvarjam z njo.

ALISA: Morala bi bit zadovoljna, da tebi podeljujejo to pravico.

Lucija še naprej jé. Alisa odpre skrinjo in privleče iz nje staro žensko obleko, svetlo modro, obledelo, iz zgodnjih dvajsetih let.

LUCIJA: Joj, je lepa. A je od Karoline?

ALISA: Prenobel je, da bi bila od prababice.

Alisa ponese obleko k obrazu in vpija njen vonj.

ALISA: Po starih časih diši. Daj, pomeri jo.

LUCIJA: Ma ne. A misliš?

ALISA: Ja, daj, pomeri.

Lucija se sleče in si previdno nadene obleko. Čez prsi ji je preozka, pa tudi drugače ji je za številko premajhna. Alisa pride bliže in začne Luciji zapenjati gumbke na hrbtu. Lucija vleče trebuh noter in zadržuje sapo, medtem ko ji Alisa zapenja obleko.

LUCIJA: Pred sto leti so bili ljudje manjši.

ALISA: Čez joške pa sploh. Še posebej, če si jih niso dali povečat.

Tišina.

LUCIJA: Čestitam. Zdržala si celih šest ur, preden si me začela zajebavat.

Alisa ne reče nič, ampak je kljub temu čutiti njeno neodobravanje.

LUCIJA: Tebi je lahko, ti ne spadaš v ta debelo vejo naše familije. A to si vedela, da so joški iz maščobe? Zmanjšaš maščobo, zmanjšaš joške. To res ni pravično. Debela in joškasta ali pa šlank in ravna ko ploh. Kakšna Sofijina odločitev.

ALISA: Sofija je torej zmanjšala maščobo in si za poroko omislila nove joške.

LUCIJA: Moji joški so moja stvar, ne tvoja, okej?

Alisa tesneje stisne obleko. Lucija komaj diha.

ALISA: Poslušaj me, ti, Sofija. »Ene parkrat probat še ne pomeni, da si lezbijka.« Kaj je bilo pa to, a?

LUCIJA: Tudi jaz sem marsikaj počela. Mogoče celo marsikaj, česar ti nisi.

ALISA: No, da slišim.

LUCIJA: Kdaj drugič.

Lucija se zavrti v obleki. Nekaj gumbov odleti. Lucija obstane, kot da je kaj zagrešila.

LUCIJA: O sranje.

Alisa se zasmije.

LUCIJA: Nobenih pit več.

Obe se zasmejeta. Lucija se usede za mizo. Alisa privleče iz skrinje star ženski plašč in klobuk in si oboje nadene.

Lucija vzame iz torbice majhen etui z marihuano, papirčki za zvijanje in cigaretami. Začne zvijati džojnt.

LUCIJA: Jaz mislim, da se vsi moški bojijo, da so v resnici geji. Kaj praviš?

ALISA: Poslušam.

LUCIJA: Tudi najin foter se je moral kdaj to spraševati. Zato je pa tako paranoičen. A se spomniš, ko sva bili še majhni, a se spomniš tistega njegovega Stevice, skupaj sta bila v vojski. Kar naprej Stevica gor pa Stevica dol. Ko sva bila midva s Stevico enkrat na straži, ko sva midva s Stevico skoraj zmrznila gor na Velebitu, a si misliš, na Velebitu, ampak mraz pa ko ...

Alisa se smeje.

LUCIJA: Gledam Damjana in te njegove frajerje. Pa Damjan je res en pravi alfa samec, a ni?

ALISA: Ja, to sem opazila.

LUCIJA: Ampak zanje ni večjega užitka, kot da se vsi slečejo in se grejo skupaj tuširati. Po fuzbalu. Zezajo se in kričijo, kakšen žur, ko se začnejo z brisačami mlatiti po ritih, mater, da ne vem, če ne bi najrajši drug drugemu še malo raziskovali kakšnih odprtih. Zakaj pa misliš, da je moškim tako všeč analni seks?

ALISA: Ker gre bolj na tesno?

LUCIJA: Ja. Tesno kot moški anus.

ALISA: A Damjan ima to rad?

LUCIJA: Čisto nor je na to.

Alisa se smeje. Lucija ji poda džojnt. Alisa ga prižge.

ALISA: Pogrešala sem te.

LUCIJA: Tudi jaz tebe. Ti, čudakinja. »Siva kakor ena miš.«

ALISA: Kaj je bilo pa potem s Stevico?

LUCIJA: Stevica je kot pilot dobil službo pri Emiratih. Med vojno je potem švercal orožje.

ALISA: A za Srbe?

LUCIJA: Pa ja, za njih ga je bilo pa res treba. Za nas.

ALISA: Kako veš?

LUCIJA: Pozanimala sem se. Prek Damjana. On lahko vse zve.

ALISA: Kako lahko Damjan vse zve? Kako lahko en podjetnik vse zve?

LUCIJA: Joj, ne se delat neumne. Kot da ne veš, da smo tukaj vsi vsaj z eno nogo noter.

Alisa že hoče nekaj reči, a si premisli. Kot da nima energije, da bi še naprej spraševala. Potegne dim.

LUCIJA: A ti veš, da sem jaz prvič kadila s Karolino?

ALISA: A travo?

LUCIJA: Aha. Ko je umrla babica Ruža, so mene zadolžili, da hodim h Karolini v dom in njej in drugim starčkom berem knjige. To se je Karolina spomnila, da bi mi vzbudila veselje do branja.

ALISA: Če prav vem, si blazno rada hodila tja.

Alisa se v plašču in klobuku usede za mizo.

LUCIJA: Zato ker so mi penziči plačevali s čokolado. Prej je hodila brat babica Ruža, ampak ona je hitro odbluzila in je zmeraj začela

predavat o Titu pa o bratstvu in edinstvu. Tako da so bili nad mano vsi navdušeni! V tistih letih sem se zredila, da ni bilo res. Potem je Karolina odkrila drogo. V domu je živel star hipi, ki je gojil travo na balkonu. Malo pred smrtjo me je spraševala: »Ti, Lucija, a ti kaj veš, kje se dobi ena roba, ki se ji reče 'hors'?«

Alisa se zasmije. Lucija ji poda džojnt.

LUCIJA: Zakaj je tako narobe, če se mi zdi, da imam pravico do hiše?

ALISA: Zato ker to, da si brala stari Karolini in z njo kadila travo, še ne pomeni, da imaš pravico do hiše.

Džojnt potuje od ene do druge.

LUCIJA: Saj ne zato! Štiri generacije že živimo tukaj. To je dolga zgodovina.

ALISA: Zgodovina je pomembna, to je res. Ima svojo vrednost. Ampak te vrednosti se ne da pretvorit v opeke in zemljišča. Nikar si ne delaj utvar, da ščitiš našo dediščino.

LUCIJA: Jaz pa mislim, da jo.

ALISA: A daj no.

LUCIJA: Karolina mi je rekla, da vse to pripada meni!

ALISA: Tebi ali nam?

LUCIJA: Ne spomnim se. Nam. Ni važno. Ampak to mi je rekla. Zakaj bi mi to rekla?

ALISA: Zato ker je bila zadrogirana! In stara. Ne vem. Mogoče se je bala, da se bo pojavil kakšen Amrušev dedič iz Argentine.

LUCIJA: Pred smrtjo je prosila očija pa mamo, naj ji pomagata poiskat odvetnika. Da bi napisala oporoko. Spomnim se tega. Rekla je, da je važno. Ampak bilo je med vojno. Oči je točno takrat zgubil

ALISA: službo. Dunja je bila na tem, da pride živet k nam. Nista vedela, kje se ju glava drži. Noben ni imel časa zanjo. In potem je umrla. Okej. Možno je, da bi nam Karolina v oporoki zapustila hišo – čeprav takrat pravno sploh ni bila njena –, ampak možno je pa tudi, da bi vse svoje premoženje zapustila pasjemu zavetišču.

LUCIJA: Ti zelo dobro veš, da je bilo marsikaj, o čemer se ni govorilo.

ALISA: Zato ker je bil njen oče ustaš in zato ker je bila v norišnici. To so bile občutljive zadeve.

LUCIJA: Kaj pa, če so jo vtaknili v bolnico, ker je imela nezakonskega otroka?

ALISA: Prosim?!

LUCIJA: In ga je prepustila služkinji, da bi skrbela zanj ...

ALISA: Prepustila služkinji ... pa tebi se blede.

LUCIJA: To je čisto mogoče.

ALISA: To je čisto nemogoče!

LUCIJA: Zakaj?

ALISA: Zato ker takrat še niso poznali telenovel! Sploh pa ni govora, menda se ne boš odrekla prababici Moniki in svojim koreninam.

LUCIJA: Samo razmišljam, kaj vse bi lahko bilo.

ALISA: Zakaj bi pa Karolina potem Moniko z otrokom vrgla na cesto? Če je bil otrok njen.

LUCIJA: Ne vem, in to zato ne, ker se nobeden ni potrudil in teh stvari raziskal, dokler se je še dalo koga kaj vprašat.

ALISA: Ne moreš se sklicevat na namišljeno oporoko in na ta način uveljavljat pravico do hiše!

LUCIJA: Noben normalen človek se ne bo šel razburjat zaradi tega, ker bo dobil hišo.

ALISA: Enostavno ne morem dojet, kako je sploh lahko prišlo do tega. Nikoli nismo niti pomislili na to. Za nas ta hiša nikoli ni bila vrednost, ki bi imela ... vrednost.

- LUCIJA: »Ni bila vrednost, ki bi imela vrednost.« Si pa res zaslužiš doktorat, ni kaj.
- ALISA: To je zaradi tega ... tvojega ... sranja. Močen je.
- LUCIJA: A razširjaš te ideje po Angliji? Kako zasebna lastnina ni vrednost, ki bi imela vrednost? Moraš bit zelo priljubljena s tem svojim socialističnim gledanjem.
- ALISA: No, če že hočeš vedet, ima socializem v Angliji dolgo tradicijo –
- LUCIJA: Pusti ti socializem! Kot prvo, nikoli nismo niti pomislil na to, zato ker takrat nobeden ni tako razmišljal. Kot drugo, bili smo revni, Alisa! Če nam ne bi Dunja iz Nemčije pošiljala svojih prihrankov, bi stradali, potem ko so očija odpustili iz šole. Kako ne razumeš, da je kupit hišo in poskrbet za družino častno dejanje?
- ALISA: Oči je ravnal častno, zato je pa bil odpuščen. Ker se mu je upiral nacionalizem. Ker se je zavzemal za ljudi. Ker je bil dosleden. Kaj je s tabo, da si se tako spremenila?
- LUCIJA: Ti samo hočeš, da vse ostane, kot je, zato da se dobro počutiš, kadar blagovoliš prit na obisk.
- ALISA: Ni res, da hočem, da vse ostane, kot je. Samo nočem, da se spet vrnemo v stare cajte, pizda, ko so bili bogati bogati, revni pa ne samo, da so bili revni, ampak najboljše, da se sploh niso prikazali iz kleti, ženske so pa imele za bit lepe in poslušne. Res ne maram sprememb, takih že ne, da ti kar tako iz lufta sprejemaš zakramente, da hodiš pred poroko na lepotne operacije in da zdaj po enem jebenem kmečkem običaju »kupujemo nevesto«, nekaj, kar se je še babici Ruži pred pol stoletja zdelo totalna bedarija! Mi je zelo žal, ampak take spremembe mi niso všeč.
- LUCIJA: Sama sprejemaš najbolj bizarne življenjske odločitve, pa – a te jaz zaradi tega obsojam?

ALISA: Jaz svoje odločitve sprejemam zaradi sebe. Ti jih pa sprejemaš zaradi drugih.

LUCIJA: Ti, a veš, da pravzaprav ne štekam, zakaj ne prideš nazaj. Skrajni čas, da se že enkrat vrneš in začneš naš zaostali narod razsvetljevati z vso to svojo modrostjo.

ALISA: Saj razmišljam o tem!

Predah. Lucija osupne.

LUCIJA (zaskrbljeno): Aja?

Alisa skomigne z rameni. Skoraj pretéče.

ALISA: Mogoče.

Premolk.

LUCIJA: A misliš prit k nam?

ALISA: Mogoče. (*Premolk.*) Ali pa kam na kmete. V naravo. Ven iz mesta.

LUCIJA: O, jebenti. Moški, ženske, vzhod, zahod, mesto, kmeti. Tebi se je res odpeljalo.

Alisa se zasmije.

LUCIJA: Oči bi od veselja skakal do stropa.

Se smejeta.

LUCIJA: A se spomniš, ko sta Dunja in Karlo iz Nemčije prinesla tisti polaroid? Oči te je kar naprej slikal, pol filma je porabil zate.

Edinkrat, ko je slikal mene, mu je ratalo noter dobit še Boni,
kako se zadaj spravlja sračkat.

*Alisa bruhne v smeh. Lucija bruhne v smeh. Lucija povleče džojnt in ga poda Alisi, ki
tudi povleče. Ura odbije dve.*

LUCIJA: Ti, veš kaj, jaz grem spat. Jutri imam za bit lepa in poslušna.

Alisa se nasmehne. Poljubi Lucijo na vrh glave.

LUCIJA: Ampak mogoče bom najprej probala bruhat.

ALISA: Ni slaba ideja. (*Premolk.*) Ej ... počakaj ...

Lucija obstane.

ALISA: Nimam namena, da bi te ovirala. Oprosti.

LUCIJA: Damjan je okej. Boš videla. Bodi malo bolj odprta.

Lucija že hoče oditi, potem pa obstane.

LUCIJA: A si to hotela povedat pri večerji? Da se boš vrnila?

ALISA: Mm? Ah, ne. Ne. Samo nazdravit sem ti hotela.

LUCIJA: Prav. Lahko noč.

Deveti prizor

Januarja 1990.

Na vrtu. Tema je. Naletava prvi sneg. Alisa, 15 let, in Marko, 18 let, si v svežem, deviškem snegu stojita nasproti.

MARKO: Saj je samo eno leto.

ALISA: Eno celo leto. Kaj ima človek za počet v vojski eno celo leto?

MARKO: Boš prišla na obisk?

ALISA: A že veš, kam greš?

MARKO: V Mostar.

Alisa se igra s snegom. Marko jo gleda. Obema se obraz raztegne v smehljaj, ki ga ne moreta potlačiti.

ALISA: V vojsko se gre obiskat fanta. Punce pridejo na obisk k svojim fantom.

Gleda stran. Narahlo brca v sneg.

MARKO: Fejst punce že.

Se pogledata. Alisa se zasmee, vrže kepo vanj in steče stran, on pa za njo. Padeta na tla, vriskata in se smejita. Sneg tiho pada nanju. Poljubita se.

Deseti prizor

Januarja 1990.

V dnevni sobi, po polnoči.

Dunja in Karlo se spravljata spat. Postlali so jima kavč. Dunjin kovček odprt leži na tleh. Dunja jemlje iz njega toaletne potrebščine. Karlo sedi na raztegnjenem kavču, tih, zamišljen, pijan. Dunja hodi mimo njega sem in tja, tišina med njima postaja vse bolj mučna.

DUNJA: A ne govoriš z mano?

Karlo si molče odpenja srajco.

DUNJA: V redu. Torej ne govoriva. Zaradi mene. So se danes zgodile precej hujše stvari kot to, da ne govoriš z mano.

Dunja si sleče bluzo. Ura odbije eno. Tišina še kar traja. Karlo si natoči še eno pijačo. Dunjo ima, da bi ga nadržla, ker pa ne govorita, ga ne more.

KARLO: Več ti je do njih kot do mene.

Dunja zavzdihne.

DUNJA: A lahko nehaš, Karlo.

KARLO: »A lahko nehaš, Karlo.« A znaš še kaj drugega, kot da kar naprej zavijaš z očmi?

Dunja zavije z očmi.

DUNJA: Pa kaj bi ti rad, kaj bi ti rad od mene? Umrla mi je mama, kreten. In država nam razpada. Daj mi že enkrat mir, a je to res tako težko?

Dunja si sleče krilo, spodaj ima lepo belo svileni kombinežo dobre nemške kvalitete.

KARLO: Vabiš ljudi, naj prespijo, naj nama pošljejo otroke ... Otroka od svojega ljubčka boš vzela –

DUNJA: Popizdila bom, če misliš spet začeti s tem.

KARLO: Da vaju ni sram. Vsi so šli, ko je bil čas za to, ampak Igor pa ne. Visel je tukaj, dokler ni bilo prepozno za it. Kakšna bedna fora, joj, za kozlat.

DUNJA: Bedna fora?! »Dunja, saj sva midva prinesla ta viski, a ne?«
Nama ga ni problem kupiti, a ne? Midva imava zadosti keša za vse take pizdarije, ki si jih vi revčki ne morete privoščiti, a ne?

KARLO: Pije moj viski in peca mojo ženo –

DUNJA: Igor je naš prijatelj že več kot dvajset let. Stokrat sem ti že to povedala.

KARLO: Si, ja, si.

DUNJA: Najini mami sta bili skupaj v partizanih. In njegova je umrla, ko je bil še majhen. Prišel je študirat v Zagreb, z Mašo sta bila skupaj na faksu, ampak je bil tako reven, da bi umrl od lakote, če se ne bi moja mama zavzela za njega.

KARLO: Tako kot si se ti.

DUNJA: Zdaj ko je umrla, menda lahko pustiš človeku, da žaluje za njo. Pa tudi če to pomeni, da eno noč prespi pri nas, jebenti. Eno nadstropje višje kot poročena ženska, ki mu je bila pred dvajsetimi leti malo všeč!

KARLO: Jaz samo hočem, da se me kaj vpraša ...

DUNJA: Če bo vojna, bova pa ja vzela otroke k sebi, pizda, a te moram to spraševati?

KARLO: Jasno, da jih bova vzela, ampak kaj si morajo ljudje mislit. Niti toliko se ti ne zdim vreden, da bi me vprašala. Spodkopavaš mojo avtoriteto – da mi gre ena petnajstletna smrklja govorit, da imam Napoleonov kompleks, to je –

DUNJA: Lepo te prosim, Karlo, nažgan si, ne bova zdaj spet o –

KARLO: Poln kurac imam tega, da sem ena navadna nula – jaz se tega ne grem več –

DUNJA: Karlo, kakšna nula neki. Furaš firmo, jebenti, svobodno živiš v v tem tvojem opevanem kapitalizmu. In vsakič, kadar prideš sem, so vsi zeleni od zavisti –

KARLO: Ti furaš firmo. Jaz sem samo ... samo ...

DUNJA: Direktor.

KARLO: Vsi vejo, da je to samo na papirju. Vsem je jasno, da to vse ti ... Za hrbtom se mi vsi smeji.

DUNJA: Kdo se ti smeji? Traparije govoriš.

KARLO: Tam gor bova zmeraj poden. Balkanca. Jugoslovana. Gastarbajterja.

DUNJA: Gastarbajterji živijo v barakah in kopljejo jarke. Midva imava pa hišo in dva avta, samo bazena si še nisva omislila! Pa kaj je s tabo?

KARLO: Pride čas, ko začutiš, da bi se rad vrnil v – domovino. Da bi kaj naredil za svojo deželo in za svoj narod. Da bi bil Nekdo.

DUNJA: Zdaj ko trdiš, da bo vsak hip izbruhnila vojna, zdaj hočeš it pa nazaj.

KARLO: Jugoslavija bo šla k hudiču. In Hrvaško bo treba šele »narest«, a ne razumeš? A ne vidiš tega folka tukaj? Treh čistih nimajo, jebenti!

DUNJA: In ti jo boš »naredil«, Hrvaško?

KARLO: Zakaj pa ne?

DUNJA: In kaj predlagaš? Na juriš v boj?

KARLO: Ja, puško v roke, če bo treba. Ni kaj, pizda, včasih mora človek stopit na prag svojega doma in ... in ... ga branit.

DUNJA: A ti res misliš, da ... Ma daj, tebi se je res čisto strgalo.

KARLO: Meni se je strgalo – poslušaj, ti –

DUNJA: Tebe so z zdravniškim potrdilom spravili iz vojske, ker nisi zdržal niti takrat, ko je bil mir tako stabilen, kot so danes zlate palice, jebenti. Brez alkohola ne zdržiš niti dva dni. Že dvajset let nisi tekel niti na avtobus, moker si od švica vsakič, ko je treba podpisat pogodbo. In ti boš prvi jurišal in branil našo domovino. No, res se počutim varno.

KARLO: Prekleta pička.

Dolga tišina. Karlo spiše še en kozarec.

DUNJA: Karlo, kaj praviš, če bi se ločila? Jaz mislim, da te nimam več rada. In definitivno te ne spoštujem. Na živce mi greš. Dajva it narazen kot dva normalna človeka.

Tišina. Karlo zaprepadeno strmi vanjo. Odvrne pogled.

KARLO: Jaz sem pa mislil, da bi se poročila še cerkveno.

DUNJA: Kaj?

Karlo misli resno. Dunja strmi vanj. Potem se zasmije.

DUNJA: Ti si res nor.

Dunja se še kar smeje. V Karlu kipi bes. Dunja se smeje. Karlo jo udari v obraz, po »moško«, kot se reče. Iz ustnice se ji pocedi kri. Dunja za trenutek otrpne. Osuplo strmi vanj. Potem se ji v šoku iz grla izvije glas, podoben smehu. Mogoče celo je smeh. Kot v obrambo. Karlo jo še enkrat udari. In še enkrat. Bela kombineža je oškropljena s

krvjo. Dunja krikne in pade ter pri tem prevrne nekaj stvari. Karlo strmi vanjo, kot okamenel gleda, kaj je storil. V sobo priteče Lucija. Pretresena obstane brez besed. Dunja z okrvavljenim obrazom leži na tleh. Karlo stoji. Prihitita Maša in Vlado.

MAŠA: Ja, Marija sveta ...

Maša steče k Dunji, poklekne in jo nežno objame. Dunja v šoku obsedi na tleh in vsa drhti.

MAŠA: Kaj si ji naredil?

Karlo se sesede na kavč in zajoka. Pritečeta Alisa in Marko. Alisa obstane kot vkopana, Marko jo prime za roko in jo objame.

VLADO: Grem poklicat rešilca.

Enajsti prizor

Novembra 2011.

Pred hišo. Ponoči. Alisa, 36 let, kadi preostanek džojnta. Trda tema. Alisa je sama.

Nasloni se na kup škatel, ki so pripravljene za selitev. Gleda hišo.

Pride Marko, 39 let, nese dve veliki škatli.

ALISA: O, živjo, Herkul!

Marko od presenečenja spusti škatli.

MARKO: Živjo.

Jo zadržano objame. Alisa ga krepko stisne. Marko zavoha džojnt.

- MARKO: Naporna noč pri Kosovih?
- ALISA: Zaplenila sem ga svoji sestrici. A boš malo?
- MARKO: Žal ne, tega se že dolgo ne grem več. THC in PTSD menda ne gresta prav dobro skupaj. Jaz sicer ne mislim tako, ampak mi dopovedujejo, da je bilo narejenih veliko raziskav.

Se nasmehneta.

- MARKO: Sem mislil, da boš prišla že prej.
- ALISA: Nisem mogla, zaradi službe.
- MARKO: Saj res, predavaš na faksu. Sem slišal.
- ALISA: No, bolj vodim ene vaje, to spada k doktoratu. Nič tako bombastičnega, kot to prikazuje oči.
- MARKO: Ja, ne vem ... »Odkritje fotografije – prelomni moment ženske avtopercepcije?« Sliši se precej ...

Marko ne izgovori do konca. Alisi je nerodno.

- ALISA: Glej ga, glej. Še moja mentorica si ne more zapomnit naslova.

Marko skomigne z rameni.

- ALISA: So res en malo čudaški narod, ti Angleži, a veš. Pri njih je tako, da mora predavatelj zares prihajat predavat.
- MARKO: Slišal sem, da se tudi ocen ne da kupovat.
- ALISA: Kje pa. In niti enega viskija še nisem dobila od nobenega. Če bi to vedela ...
- MARKO: Ne bi nikoli šla tja.

ALISA: Nikoli.
MARKO: Če bi midva imela zdajšnjo pamet in bila mlada kot takrat –
ALISA: Oh, mislim, da bi bila jaz nemogoča.
MARKO: Več kot nemogoča.

Alisa se nasmehne. Premolk.

ALISA: Žal mi je.

Marko pozorno prisluhne.

ALISA: Morala bi bit bolj potrpežljiva. Ni bilo prav, da sem zbežala.
MARKO: Oh ... misliš po tistem?
ALISA: Ja.

Marko jo vprašujoče gleda.

MARKO: Oh, za nič se ti ni treba opravičevat. Jaz se ti moram opravičit.
Čisto sem se zaprl vase. Prav si naredila, da si šla.
ALISA: Včasih se sprašujem, kako bi bilo ...
MARKO: Tudi jaz.

Premolk.

ALISA: Tako čudno je, da odhajata.

Marko jo spet pozorno in preiskujoče opazuje.

MARKO: No, pri štiridesetih je res že skrajni čas, da se človek spoka od doma. Eni mi pravijo, da nisem dobro premislil, ampak jaz sem se odločil.

Alisa se zasmeje.

ALISA: Saj veš, kako so nam Horaki zmeraj grenili življenje. Ko sem bila majhna, sem včasih sanjara, da se bo zgodil čudež in da se bojo odselili. In da bo cela hiša samo naša in vaša.

MARKO: Končalo se je pa tako, da bo samo vaša.

ALISA: Meni res nič ni jasno. Moja sestra, pa tako priseganje na tradicijo.

MARKO: Jaz ne vem, če bi temu rekel tradicija.

ALISA: Kako pa?

MARKO: Oh ... ne bi ti bilo všeč, kako bi jaz temu rekel.

Zdaj se Alisa zastrmi vanj.

MARKO *(spremeni temo pogovora)*: Kako dolgo boš pa tukaj?

ALISA: Ne vem. Mislila sem, da bi ... ostala nekaj časa.

MARKO: Misliš dalj časa?

ALISA: Ja. Mogoče. Ker sem ... ene stvari moram premislit. Mislila sem, da bi to naredila doma.

MARKO: Aha. Ja. Fajn.

ALISA: Kam gresta pa vidva?

MARKO: Mama odhaja v Split živet k moji sestri. To si je že dolgo želela. Jaz se pa selim v eno od teh novih stolpnic.

ALISA: Samski moški s stanovanjem. To boš pa zelo zaželen, a?

MARKO: ... no ... mogoče pa ne bom samski.

Alisa otrpne. Tega ni pričakovala.

MARKO: Že nekaj časa se videvam z eno Sonjo. Mislim ... mogoče je čas, da probam živet še s kom drugim kot z mamó. Bom poskusil.

ALISA: Aha. Seveda. Ja. To je pa zelo lepo.
MARKO: Kaj pa ti? A imaš koga? Zadnjič, če se ne motim, si imela enega ... Portugalca?
ALISA: Oh, tistega, ja. Slikarja. Ne, ta je že ...
MARKO: Odslikal svoje.

Alisa se zasmije.

ALISA: Potem sem nekaj časa hodila z enim Francozom, pa ni dolgo trajalo ...

Marko se zasmije.

MARKO: Kaj, a v našem imenu testiraš Evropsko skupnost?

Zdaj se zasmije Alisa, da bi prikrila zadrego.

ALISA: Ja. Dva Srba mi sicer kvarita povprečje. Ti, saj res ... a bo pri vama zgoraj do jutra taka galama?

MARKO: A? Joj, ne. Bom rekel mami. Mislim, da sva končala.

Alisa se odpravlja noter.

ALISA: A prideš na poroko?

MARKO: Ne verjamem.

ALISA: Povabljen pa si?

MARKO: Sem.

ALISA: Jaz bi pa rada videla, da bi prišel. Da bom imela zaveznika.

MARKO: Alisa, kako naj bom jaz pri tej stvari tvoj zaveznik?

Alisa ga opazuje in poskuša ugotoviti, na kaj namiguje. Marko v eni od škatel poišče velik starinski ključ.

MARKO: Tole sem našel na podstrešju. Mislim, da je ključ od hiše. Od tiste stare ključavnice na vhodnih vratih. Lahko ga daš Luciji. Si ga bo dala v okvir.

Alisa vzame ključ. Marko se odpravlja.

ALISA: Ej, počakaj. Menda ne misliš, da se jaz zavzemam za ta nakup?

MARKO: Seveda ne. Ne mislim tega. Vsi smo se lepo navadili, da se ne izpostavljamo. Gledamo v tla, brigamo se za svoje stvari, nič se nas ne tiče –

ALISA: Ne razumem –

MARKO: A daj no. Kaj zdaj gledaš kot ena zbegana srna.

Marko umolkne. Kot da ni prepričan, ali naj si dovoli, da bruhne iz njega, ali naj rajši molči. Ta dvom mu povzroča fizično bolečino.

MARKO: Pravim samo, da ... ne morem ... Nekje je meja, čez katero ne moreš.

ALISA: Že v redu ...

Marko si še za trenutek pomišlja.

MARKO: Ah, kurc! Veš kaj, Alisa. Vse sorte je bilo med nama. Lepo od tebe, da si tako prijazna z mano. Sploh sva vsa ta leta oba tako razumna, vljudna in korektna. Ampak to ne spremeni dejstva, da sem ti naredil veliko sranja, ko sem prišel nazaj. In da ti je to najbrž za zmeraj pustilo posledice. To breme bom zmeraj nosil s sabo, zmeraj. In kaj vse sta zaradi mene dali skoz mama in Nada.

Najprej nista vedeli, če bom sploh prišel nazaj, ko sem potem prišel pa, kaj bo z mano, a bom lahko normalno živel ali bom koga fental, če ne sebe, pa ... ah.

Ampak pazi. Medtem ko sem jaz leta tuhtal in se spraševal, kako po tem pošastnem klanju sploh kdo lahko normalno živi naprej, je vlak odpeljal, nisem si pridobil veščin, kako preživet v novem svetu. Leta sem premleval, za kaj je sploh šlo, kaj sem sploh poskušal – obraniti državo, pa niti ne po svoji volji, komu na čast. Nazadnje se je pa izkazalo, da nisem sposoben obraniti niti svojega lastnega doma in zaščititi svoje mame, starke pri dvainsedemdesetih, pred enim lokalnim nasilnežem.

Mi je rekel tvoj svak, poslušaj, Marko, mi je rekel, kaj če bi midva eno rekla, takole po moško. Jaz pa moški, ja, taprav. Tisti hip, ko mi je dal vedeti, da nimam niti najmanjše šanse, da bi selitvi rekel ne, sem se vdal in si rekel – stanovanje je v slabem stanju, denarja za obnovo niti slučajno ne bom spravil skupaj, res najboljše, da greva. Horaki so se vsaj malo upirali. In zdi se mi, da je bil zaradi tega pritisk nanje malo bolj konkreten. Tako da so potem eno noč v dveh urah spakirali in se pobrali. Ampak jih spoštujem bolj kot sebe. Tako, vidiš. Zajebal sem, vse živo sem zajebal. In to, da si mi ti še zmeraj naklonjena, to je res ... neprijetno mi je, čeprav se me dotakne, ampak nekje je meja. Ne morem sedet s tabo v kotu restavracije, ne morem pit njihovega šampanjca in se jim po tihem posmehovat – ne, to ne gre. Prezir je bolj slabo orožje. Jaz nisem več tvoj zaveznik.

Alisa osuplo strmi vanj. Marko jo gleda, potem pa odide v hišo in ne pride več nazaj.

Dvanajsti prizor

Novembra 2011.

Ob treh zjutraj. Tema. V Mašini in Vladovi (nekdanji Karolinini) spalnici.

Vlado, 67 let, smrči. Maša, 66 let, prižge luč na nočni omarici. Odpre predal, vzame iz njega nekaj fotografij in jih gleda. Zavzdihne. Vlado ne reagira. Spi.

MAŠA: Vlado, a spiš?

Vlado zagodrnja.

MAŠA: A spiš?

VLADO: Ne več.

MAŠA: Kako sploh lahko spiš?

VLADO: A je to eno od tistih vprašanj, ko bom nasrkal, kakor koli bom odgovoril?

MAŠA: Nekaj sem premišljevala ...

VLADO: Ne premišluj. Spi. Jaz sem komaj malo zadremal in dan bo dolg.

MAŠA: Zakaj pa nisi spal? O čem si pa premišljeval?

VLADO: Nič nisem premišljeval. Zgaga me je pekla.

MAŠA: Jaz pa premišljujem ... o Tatjani.

VLADO *(zdaj popolnoma buden)*: Oh, lepo te prosim, ne že spet. A ti bom moral res vse življenje dokazovat –

MAŠA: Ma ne, joj, a lahko utihneš, prosim, saj še ne veš, za kaj gre, pa se že vnaprej razburjaš. To mi gre blazno na živce.

VLADO: Dobro, no, povej.

MAŠA: Nič, samo pomislila sem, a ti kdaj premišljuješ, kakšno bi bilo tvoje življenje, če ne bi ... po naključju spoznal mene in bi ostal z njo. Ona ima zdaj firmo, polna je denarja. Kako bi bilo, če bi bil njen mož?

VLADO: Še dobro, da sem se izvlekel živ. Saj veš, da je pokopala že dva moža.

Maša se zasmije.

MAŠA: Dobro, no. Ali pa, če bi se kdaj v življenju kako drugače odločil? Če bi šla tudi midva ven, tako kot sta šla Dunja pa Karlo, ali pa, če bi bil takrat 91. bolj preračunljiv in te ne bi odpustili ... Tisti kreten, ki je prišel za tabo, je nazadnje postal svetovalec na ministrstvu.

VLADO: Maša, preračunljiv si ali pa nisi. Ne gre za odločitve, jebenti, to je v tebi. Ne moreš ravnati proti svoji vesti.

MAŠA: Vem. Ne moreš.

VLADO: Ni mi žal, Maša. Mirno se lahko pogledam v ogledalo. Ne tako kot nekateri, ki živijo v strahu, da se bo kdo spomnil, kaj so delali. Taki se radi izgovarjajo, da v vojni veljajo drugačna pravila. Ne, ni res. Samo to je, da se človek navadi nanjo in nenormalni časi postanejo normalni. Ljudje se nehajo zavedati, da bojo ti časi enkrat minili in da bo treba polagati račune za okrutno in sebično plat, ki je prevladala v njih, in razložiti, kako so to lahko dopustili. Tako je to.

MAŠA: Res je. Prav imaš. Zaradi tega sem te zmeraj občudovala.

VLADO: A res? Moram reči, da zelo neopazno.

MAŠA: Ne, res. In te še zdaj.

VLADO: Pa te vseeno sredi noči zasačim, kako bediš in se sprašuješ, kako bi bilo, če bi se boljše poročila.

MAŠA: Ah, daj no ...

VLADO: Kako bi bilo, če bi te tisti tvoj od neuvrščenih zvlekel tja v Etiopijo in te ne bi bilo nikoli več nazaj.

Vlado se smeje.

MAŠA: Ah, daj no ...

VLADO: No, kdo je še bil? Razen mene, Haila Selassija, a je bil še kdo, nobeden? Tisti mali Azem, ki je služil vojsko, a je bil ta tudi? Pisana družčina se je zbirala pri Ruži.

MAŠA: Azem je hodil k nam, da mu je ata krpal hlače, kaj vse si boš še izmislil? V gatah je sedel v kuhinji in gledal v tla.

VLADO: Kaj vse si boš ti še izmislila?

MAŠA: Kakšnih stvari si kar ne moreš pregnat iz glave –

VLADO: Aja? Da si kakšnih stvari ne moreš pregnat iz glave? Zdaj me pa že kar malo skrbi.

MAŠA: No, če že hočeš vedet, mene je Stevica vprašal, če bi šla z njim v Dubaj.

VLADO: Kaj? Moj Stevica?

MAŠA: Ja.

VLADO: Kdaj?

MAŠA: Preden je šel.

VLADO: Kaj pa Svetlana?

MAŠA: Rekel je, da bi jo zapustil.

VLADO: Kako, prosim? Moj Stevica? (*Premolk.*) O jebemti mater! Prasec zajeban. Prasec zajeban!

Vlado plane iz postelje in začne hoditi gor in dol.

VLADO: Ta podlasica srbska! Klinc pa bratstvo in edinstvo!

MAŠA: Daj no, pomiri se.

VLADO: Pomiri se?! Maša, a se ti pripravljaš, da mi boš kaj priznala? Dobro veš, da nisem ljubitelj nenadnih priznanj!

MAŠA: Ma, ne. Nič se ni zgodilo! Nikoli mi ni bil niti malo všeč. Samo on si je to takrat vpičil v glavo.

VLADO: Zakaj si mi pa potem zdaj to povedala?

MAŠA: Zato. Da boš vedel. Da so se drugi moški zanimali zame.
VLADO: Kaj?
MAŠA: Ja. Tebi to nikoli niti na kraj pameti ni padlo. Da bi se moški lahko zanimali zame. Tudi ko sva bila mlada ne.
VLADO: Traparije govoriš –
MAŠA: Povej mi en sam primer, ko si bil ljubosumen.
VLADO: Ljubosumnost ni nekaj, na kar bi bil človek ponosen.
MAŠA: No, povej mi en primer.
VLADO: Neštetokrat je bilo.
MAŠA: No, da slišim.

Vlado tuhta. Nič mu ne pade na pamet.

MAŠA: Kot da sploh nisem ženska.
VLADO: Veš kaj, Maša, nikoli se nisi za nič pritoževala. Kako naj bi vedel ... ne znam brat misli ...
MAŠA: Lahko bi kdaj kaj vprašal.
VLADO: In kaj bi rekla, če bi te vprašal?

Maša molči.

VLADO: Zdaj mi povej.
MAŠA: Da bi rada nekaj več. Da zakon ni samo dvojni ših. Da nisem vaša služkinja. Da naj kdo poskrbi tudi zame. Da bi se ti mogoče lahko od časa do časa vprašal, če tvoja žena kaj potrebuje. O čem premišljuje? A je srečna?

Vlado je zaprepaden. Česa takega še ni slišal.

VLADO: A nisi bila srečna?
MAŠA: Ah, ne vem ... Kaj pravzaprav sploh pomeni bit srečen?

VLADO: Srečen sem jaz s tabo, na primer. Zato sem mislil, da si tudi ti srečna z mano.

Maša molči. Preplavlja jo občutek krivde. Ne more si pomagati, Vlado se ji zasmili.

MAŠA: Prav o tem premišljujem. Da sem sama kriva. Da bi morala vzeti stvari v svoje roke, ne pa samo čakati, da se bojo zgodile. Ampak nisem vedela, kako. Nisem si upala. Nikoli v življenju si nisem upala. Že kot otrok sem si prizadevala, da bi se prikupila atu in se izkazala pred njim. Pa me poglej zdaj, kakšna ironija, pogledam se v ogledalo, izrezan Sašo Kralj.

VLADO: Oba imata ta Kraljev nos. Morala bi se pisati Orel.

MAŠA: Če me je Karolina pazila, je zmeraj kdo s prstom kazal na naju. Kaj sem pa jaz vedela, da je bilo to zaradi Karoline. Jaz sem zmeraj mislila, da šepetajo o meni, da sem debela. Sram me je bilo.

VLADO: Maša ...

MAŠA: Najinima puncama sem se trudila vcepiti, da morata sami odločati o svoji usodi. In kaj sem dobila? Eni sem tako dihala za ovratnik, da sem jo odgnala stran –

VLADO: Nisi je ti odgnala, Maša!

MAŠA: Druga me pa vsak dan znova bega.

Vlado se zamisli.

MAŠA: In ta moški ...

VLADO: Saj sem rekel, a nisem, takoj ko ga je prvič pripeljala, sem rekel, da morava nekaj ukreniti.

MAŠA: Rekel si: »Maša, ukreni kaj.«

VLADO *(tiho)*: Pobudo sem pa le dal.

MAŠA: V bistvu sploh ne vem, kako naj se z njim pogovarjam. Kot da besede ne pomenijo več isto. Zaupat pomeni, da si neumen. Bit uvideven, pomeni, da si šibek. Bit solidaren pomeni, da ne znaš poskrbet zase. Vse, kar se nama zdi prav, se zdi njemu predpotopno in smešno. In ko vidim, da se ona v vsem absolutno strinja z njim, se počutim popolnoma nemočno.

VLADO: Vse življenje sva ji govorila, naj se svobodno odloča.

MAŠA: Vse, kar sva jo učila, se je obrnilo proti nama kot bumerang ... Da o Alisi sploh ne govorim, mojbog. Nemogoče je vedet, kaj bi ta punca rada in kaj ji manjka.

VLADO: Meni bi odleglo, če bi si koga našla, pa magari žensko.

MAŠA: Pa še ta nova unija, ki se nam obeta. Delam se, da razumem, pa nič ne razumem. Za nas je bilo vse jasno kot beli dan, saj veš, tako smo bili vzgojeni. Jaz čutim, da vsej tej negotovosti nisem kos.

Vlado jo objame. Tudi on se tako počuti.

VLADO: Maša, vse bo v redu.

MAŠA: To si rekel tudi, tik preden je izbruhnila vojna.

Vlado vzdihne, ne ve, kako bi jo potolažil.

VLADO: Veš kaj, Maša! Res je, da smo zgubili Igorja. In po svoje smo zgubili tudi Marka. In jaz pri najboljši volji ne znam več presodit, kdo je zdrav in normalen in kdo ni, ampak, če tako pomisliš, nobenemu od nas ni nič hudega. Ne morem več v nedogled tehtat svojih odločitev. Star sem, Maša. Utrujen sem. Poln kufer imam vsega. Dve hčeri sva gor spravila. Onidve zdaj boljše razumeta življenje kot midva. Morava jima pustit, da delata po svoje. To ni več najina stvar.

Maša posluša in počasi prikimava. Nasloni mu glavo na prsi. Oba se zamislita.

- VLADO: Kaj misliš, a bi šla vseeno v Dubaj?
- MAŠA: Ja pa ja.
- VLADO: Ne, ne v Dubaj. Nič mi ni do tega, da bi se pri svojih letih mlatil s Srbi. Mogoče kam drugam. V Tunizijo, v Egipt. Zdaj imajo sigurno popuste.
- MAŠA: Samo še tega se mi manjka: s tabo od jutra do večera, pa še vročina in pesek.
- VLADO: Ne, resno. Eno poročiva, drugo spokava v samostan –

Maša se smeje.

- VLADO: Midva pa na križarjenje po Nilu. V Luksor. In v Dolino kraljev.
- MAŠA: No, prav.

Vlado se uleže.

- VLADO: Vsak dan te bom vprašal, kako si in kaj potrebuješ.
- MAŠA: Ojoj.
- VLADO: Ti kar meni prepusti. Danes se da vse rezervirat po internetu. Malo poklikaš, pa je. Samo potrpi, da mine jutrišnji dan, za vse drugo bom že jaz poskrbel.

Maša še naprej sedi.

Trinajsti prizor

Novembra 2011.

Jutro pri Kosovih. Dnevno sobo krasijo beli cvetlični aranžmaji. Televizor je vklopljen, na ekranu vidimo postaranega Karla v dragi obleki, na novinarski konferenci. Dunja, 63 let, stoji pred televizorjem. Lepo je oblečena, z belim pajčolanom čez obraz.

KARLO: Zdaj ni več nobenega dvoma, da je hrvaški narod razvil prefinjen občutek za politično razmišljanje in se odloča za pametno pot v prihodnost. Hrvaška je bila od nekdaj del Evrope. Zdaj se nam ponuja priložnost, da svojo politično prihodnost oblikujemo v sodelovanju z drugimi evropskimi narodi, in to je za nas zagotovo velik izziv.

DUNJA: Pejt v kurac, kreten.

Izključi televizor. Nekoliko odgrne pajčolan, da si prižge cigareto. Nekaj časa stoji sredi sobe, lažna nevesta. Izpod pajčolana se kadi. Potem se usede.

Vstopi Vlado, 67 let, in si zapenja srajco. Za njim pride Maša, 66 let. V svečanem kostimu, pravkar od frizerja. Živčna. V naglici. Nekje zvoni telefon.

MAŠA: Gostje bojo vsak hip tukaj. Poslušaj me, Vlado, glej, da se ne boš napil, prosim. Glej, da se ne boš napil, da ne bi slučajno začel kaj o partizanih. To niso take sorte ljudje, da bi si to lahko privoščili. Dobro veš. A bo že kdo dvignil ta prekleti telefon?

VLADO: Kdaj sem se pa jaz napil?

MAŠA: No, saj samo pravim.

VLADO: Daj lupčka.

MAŠA: Nehaj.

VLADO: Pridi sem, no, daj mi enega lupčka.

Jo poljubi. Telefon neha zvoniti.

MAŠA: Saj bo vse v redu, a ne?
DUNJA: Veš, da bo.

Presenečena opazita lažno nevesto. Brez besed strmita vanjo. Vstopi Alisa.

DUNJA: Ne vem, tole je treba še malo boljše pritrdit. A zgleda bedasto?

Alisa se od prejšnjega večera še ni preoblekla. Razmršena je in neurejena, kot do sploh ni šla spat.

ALISA: Tako bedasto ne, kot se najbrž ti počutiš.
VLADO: Ja, ljuba duša ...
ALISA: Ja, oči.
MAŠA: Alisa ...

Maša meri Aliso od nog do glave. Telefon spet zazvoni.

MAŠA: Saj nisi resna. Od včeraj se sploh nisi preoblekla? A si sploh kaj spala?
ALISA: Bolj ne. Nisem mogla. Ne razumem, kako lahko vi mirno spite.

Maša pogleda Vlada. Telefon še kar zvoni.

ALISA: Celo noč sem bila na internetu.
VLADO: Ja, to pa ni bilo pametno. Kako boš pa zdržala pokonci cel dan? Internet ni igrača, Alisa.
ALISA: Oči, daj me poslušaj. Zbirala sem podatke, hotela sem preverit dejstva –
MAŠA: Kakšna dejstva?

ALISA: Zato ker se sprašujem, če se imam pravico vmešat, glede na to, da sem autsajderka –

MAŠA: Nisi autsajderka. Kaj pa govoriš. Srce mi bo počilo, če boš tako mislila – Lucija, a lahko dvigneš ta prekleti telefon?!

Maša odide iz sobe. Telefon takoj zatem preneha zvoniti.

ALISA: Včeraj zvečer sem govorila z Markom –

DUNJA: A Marka si srečala?

ALISA: Ja. Tako na hitro.

DUNJA: Kdaj?

ALISA: Pozno. Zelo pozno. Zaradi hrupa sem šla ... pa sva se malo pogovarjala ... in ... (*Premolkne.*) Kje je pa Lucija? Hočem, da pride še Lucija.

DUNJA: In kaj?

VLADO: Pa ja nisi temu nesrečniku spet kaj mešala glave!

ALISA: Nič mu nisem mešala glave – sploh ne gre za to –

VLADO: Zmeraj mu jo mešaš, zmeraj. Kako da ne! Dobro vem, da mu jo!

ALISA: Oči, prosim te, nehaj. Lucija!

Pride Lucija v beli poročni obleki, kot barbika.

LUCIJA: Ja, mama, prav si imela. Če bi ti pripravljala hrano, bi jo zdaj imeli tukaj. (*Vsem.*) Tisti od keteringa so se zgubili na poti. Pa to ni res ... (*Opazi, da se nekaj dogaja.*) Kaj pa je?

Za Lucijo pride še Maša.

ALISA: A so se naši sosedge izselili pod prisilo? A jim je kdo grozil?

Tišina.

ALISA: No, kdo mi bo odgovoril?
LUCIJA: Kaj je zdaj to? Kaj se pa greš?
ALISA: Lucija, vem, da je skrajno neprimeren trenutek za to zadevo. Žal mi je.
LUCIJA: Vidim.
ALISA: No, torej?
LUCIJA: Torej kaj?
ALISA: Recimo to, da je splošno znano, da se Damjanova firma zapleta v nove in nove afere.

Pomaha s stiskanimi listi.

LUCIJA: Vsaka uspešna firma v tej državi se občasno zaplete v kakšno afero. Taki časi so. In v taki državi živimo. Kjer mrgoli afer.
DUNJA: Saj je povsod tako.
MAŠA: Alisa, dobro veš, kakšni so naši časopisi – Damjan ima vložene tri tožbe na sodišču.
DUNJA: Blagor mu.

Alisa še naprej brska po papirjih.

ALISA: Privatizirana tovarna ... stečaj ... pa še en stečaj ... metanje ljudi na cesto, in to koliko ljudi, no, a ga vidite ... prirejen razpis ... v prostorih nekdanje tovarne odprli nakupovalni center, jasno da, točno to rabimo, da bo potem čez eno leto v glavnem sameval ... skratka, glede na metode, ki jih uporablja, se misel, da bi lahko komu grozil, sploh ne zdi neverjetna.
LUCIJA: Alisa, kaj bi ti pravzaprav rada?
ALISA: A je Damjan prisilil naše sosede, da so šli?
LUCIJA: Vsi so dobili izdatno odškodnino.

ALISA: Ampak a so bili proti, da se izselijo?

LUCIJA: Irelevantno vprašanje. Če jim ne bi ponudil denarja, se najbrž ne bi izselili. Ker jim ga pa je ponudil, so se. Ne razumem.

ALISA: Od kod Damjanu toliko keša, z vsemi temi propadlimi firmami?

LUCIJA: Veliko dela.

ALISA: Okej, v redu. Če pustimo ob strani, da je v tej državi nekaj normalnega, da si povezan s podzemljem, in da je »podjetnik« najhujša psovka v hrvaščini, pa tudi to, da nam ni jasno, kako se je dokopal do vsega tega denarja –

LUCIJA: A bi se moral Damjan mogoče zagovarjat pred tabo ali kaj? Pred tabo, ki pojma nimaš in celo življenje ne delaš drugega, kot čepiš v knjižnici –

ALISA: To ne spremeni dejstva, da ste vsi po vrsti lepo tiho in mirno gledate, kako kupuje hišo in meče ljudi na cesto.

LUCIJA: Plačal jim je!

ALISA: Prisilil jih je!

LUCIJA: Dokaži!

ALISA: Prosim?

LUCIJA: Tako resne obtožbe terjajo dokaz. Kaj več kot samo nerganje fovšljivih sosedov.

ALISA: Tako resne obtožbe predvsem terjajo preiskavo.

LUCIJA: Pa kaj imaš ti toliko proti, da dobimo hišo? Ki nam itak pripada.

ALISA: Od kje tebi, da nam pripada?

LUCIJA: Karolina je tako rekla. Če bi ji omogočili, da bi sestavila oporoko, čisto lahko, da bi dobili konkretne dokaze.

MAŠA: Tudi babica Monika je pred smrtjo govorila, da hiše ne smemo dat, da je naša. Ampak revica je bila tako senilna, noben ni dobro razumel, o čem govori.

LUCIJA: No, vidiš.

ALISA: Vidim kaj? Če ne bi bilo komunizma, noben od nas in nam podobnih takim hišam niti blizu ne bi prišel. Kaj pa nakladaš?

Prababica Monika je tukaj garala kot sužnja, za babico Ružo pa dam roko v ogenj, da bi bila odločno proti kupovanju nepremičnin in metanju ljudi na cesto!

DUNJA: Danes kupuje nepremičnine vsak, kdor jih lahko. Časi so se spremenili. Mi smo za naš del odplačevali kredit, to je danes varnostna mreža –

ALISA: Kredit je varnostna mreža?!

DUNJA: A veš, kaj bi bilo, če se pojavijo kakšni Amruševi dediči iz Argentine in terjajo svoje pravice?

ALISA: Presenečaš me, Dunja. S tole belo tančico. Ti si z nasilneži po navadi hitro opravila.

DUNJA: Zdaj uporabljajo drugačno taktiko.

LUCIJA: Dunja?!

ALISA (*Luciji*): No, prav, recimo, da je privatna lastnina res ključ do naše identitete, recimo, da je tako –

Lucija divje zavije z očmi.

LUCIJA: Zdaj bo pa gospa profesor imela predavanje –

ALISA: Kako si sploh to predstavljate, da bo hiša naša? Kupuje jo popoln neznanec, nič ne vemo o njem, vi mu pa pogrinjate rdečo preprogo.

LUCIJA: Kakšen neznanec neki. Damjan bo postal eden od nas. (*Razburjeno pokaže na svojo poročno obleko.*) Saj se bova poročila!

ALISA: Nikoli ne bo eden od nas. On je eden od njih. Tak je kot ... kot ... Karolinin foter. Tak kot Karlo ...

LUCIJA: Ni kot Karlo! To pa že ne. Kako lahko rečeš kaj takega?

ALISA: Horakovi so bili deležni groženj!

LUCIJA: Saj si jih zaslužijo. Štirideset let so nas jebali v glavo.

ALISA: Marku je bilo jasno povedano, da nima šans, da ostane v hiši.

LUCIJA: Marko je zafrustriran mamin sinček srednjih let, ki ne prenese nobenega, ki mu je po vojni uspelo.

VLADO: Lucija /

ALISA: Ker je res, da se je povojni čas /

VLADO: Zdaj je pa zadosti! Ne dovolim /

ALISA: Za nekatere izkazal kot zelo donosen! /

VLADO: Da tako govoriš o Marku. Nočem, da postaneš ena od teh arogantnih bogatašev, ki prezirajo navadne ljudi. To pa ne! Marko je dober človek!

LUCIJA: Tudi Damjan je dober človek. Priden, trdo dela, začel je iz nič, pa kako daleč je prišel. Vi ste pa vsi tako sumničavi do njega ...

DUNJA: Ravno nasprotno. Deležen je precejšnjega zaupanja –

ALISA: Čeprav ne vem, s čim si ga je zaslužil. Tudi če gre res samo za nerganje fovšljivih sosedov, dejstvo je, da ga nobeden ni vprašal –

VLADO: Jaz sem ga vprašal.

Tišina.

VLADO: Jaz sem vprašal Damjana. Če je res. To glede groženj.

LUCIJA: Kaj si? Kdaj?

VLADO: Trudiš se, da se ne bi vmešaval, pa ne gre.

LUCIJA: Oči –

VLADO: Pogovarjali smo se o tem ... midva z mamo in Dunja ... in se strinjali, da ga je treba vprašat. In sem ga.

LUCIJA: Za mojim hrbtom –

VLADO: Ja. Čutil sem, da mora bit na štiri oči.

ALISA: In?

VLADO: Prisegel mi je, da ni res. Dal mi je besedo.

ALISA: In?

VLADO: Kaj in?

ALISA: A to je vse? Dal ti je besedo?

VLADO: Če ti človek da besedo, to pa ja nekaj velja, a ne?

ALISA: Da ti da besedo? Zgodovinar si! Kdaj je pa beseda kaj veljala? Kako lahko kar pustiš, da ... ne razumem, pa kaj je s tabo? Da te ni slučajno kakšna rahla kap, pa tega nismo opazili?

MAŠA: Alisa, nehaj! Malo spoštovanja, prosim!

ALISA: Prav zato, ker ga spoštujem, pričakujem od njega –

VLADO: Kaj pričakuješ? Kaj naj bi pa še naredil, razen da sem ga naravnost vprašal? In mu potem verjel na besedo? Vrtal naprej, da bi se skregala? Kaj pa, če bi se Lucija postavila na njegovo stran in šla? Kaj pa potem? Da bi z mamo na stara leta ostala brez vaju obeh. Misliš, da bi tvoja mama to prenesla?

MAŠA: Vlado ...

VLADO: Tako je to, evo. Vse življenje sem bil načelen in kolikokrat so moji bližnji trpeli zaradi tega. Dosti je bilo. In tako sem se odločil, da mu bom verjel. Zato ker ne bom nikdar spremenil prepričanja, pa tudi če sem starokopiten, senilen in me je kap, nikdar ne bom spremenil prepričanja, da če ti človek da besedo, to še zmeraj nekaj velja.

ALISA: Prav. Potem je stvar urejena. (*Dvigne roko in salutira.*) Častna pionirska.

Mašo premagajo solze.

ALISA: Sranje. Mama. Daj no. Mami, ne jokati, prosim.

Vsi obstopijo Mašo.

LUCIJA (*Alisi*): Bravo.

ALISA: Zdaj sem pa jaz kriva, ker opozarjam na stvari, in ne ti, ki si vse zakuhala –

DUNJA: Joj, a lahko že enkrat utihneta, obe, pizda. Maši, daj no, ne –
MAŠA: Že dobro, saj ni nič. Ne vem, kaj me je prijelo. Sem že v redu.

Vsi molčijo in gledajo Mašo. Ona globoko diha, da bi se pomirila. Lucija si razveže trakove na stezniku, da bi tudi sama laže dihala.

MAŠA: Včasih si rečem, da mogoče ne bi bilo slabo, če bi me ena rahla kap.

Vsi so tiho.

MAŠA: Ni bilo lahko sprejet Damjana za zeta.

LUCIJA: Res primeren trenutek, mama.

MAŠA: Pusti, da povem. Hočem reč, da ni lahko bit odprt in brez predsodkov. Pri najinih letih. Vsako jutro, ko se zbudim, čutim, kako se mi oži obzorje. Kako sem malenkost bolj toga kot prejšnji dan. Ampak se vseeno trudi. Da ne bi dopustila, da nama predsodki zameglijo razum. Da bi bila pravična, objektivna. Kakor koli obrneš, naša družina v tej hiši res živi že sto let. Vse življenje sva se trdno držala nekih načel in včasih sva se komaj pretolkla. Mogoče je čas, da odločitve prepustiva vam, ki se boljše znajdete, ker se bojim, da tokrat pa ne bi več zmogla.

ALISA: Mama! Vsi takole našemljeni ji boste zdaj lepo pustili, da se bo poročila s človekom, ki ga briga za druge in mu stoletna zgodovina ne pomeni nič. Če sem konkretna, sto let je bršljan obraščal hišo, on ga je dal pa odstranit. Kje je bršljan, pizda?!

LUCIJA: Bršljan?!

MAŠA: Zaradi obnove ... treba ga je bilo odstranit ...

LUCIJA: Poslušaj me, ti, Alica v čudežni deželi! Točno tako je, hišo je treba renovirati. Ker zadnjih sedemdeset let vanjo noben ni vložil niti ficka, ker noben ni imel kje vzeti. Zato je bršljan moral iti.

Zelo mi je žal, če te je to tako prizadelo, ne glede na to, da nas blagovoliš obiskat enkrat na leto. Jaz sem pregovorila Damjana, naj kupi hišo. Misliš, da se zdi njemu terna živet z vsemi vami?! Jaz sem ga prepričala. Zato da ta čudovita vila na tej fantastični lokaciji, v kateri životari en kup penzičev, ne bi padla v oči komu drugemu. Komu, ki bi bil manj sentimental. Kakor se to danes rado dogaja v tej prekrasni deželi.

ALISA:

In kakor se je že zgodilo našim sosedom.

LUCIJA:

Vsi so dobili denar! Pojma nimaš, kako stvari tukaj delujejo. Daj razumet, ženska, tukaj je divji zahod. Tukaj ne moreš niti prdnit, ne da bi koga podkupil. Uboga starčka s svojima penzijama v tem gosposkem stanovanju niti mesečnih stroškov ne moreta pokrit. Dunja je občepela pri nas brez vsega. Potem ko se je s tistim nasilnim prascem deset let préklala po sodiščih. Deset let. Dokler ni nazadnje zgubila tožbe. Ko sem pa jaz predlagala, da vzamemo stvari v svoje roke in pošljemo h Karlu ene par fantov, da ga prebutajo, so bili pa vsi ogorčeni. Kaj hujšega! Ne, ne, tako se pa mi ne gremo. Mi zaupamo sodišču. Zakon je na naši strani. Ja pa ja. No, zdaj pa imate. Ona cele dneve kadi in pizdi, on je pa na Ministrstvu za zunanje zadeve.

V tej hiši je najina prababica garala za gospodo. Tukaj so se rodile babica in mama in Dunja. Nama se v tej hiši ni godilo slabo. In jaz te hiše ne dam. Ne bom dovolila, da bi jo kupil kdo, ki bi vse brnil na cesto in tukaj naredil wellness. Ker sem sentimentalna, pizda.

Vi pa samo debelo gledate in jamrate. Oči še zmeraj vsak teden igra loto. Mama ne neha ponavljat, kako je bilo včasih boljše. »Nismo imeli veliko, ampak smo se počutili varne.« Kar se malo čudno sliši, glede na to, da ste se na koncu vsi poklali med sabo. Pa tudi ti se nič ne zmrduj. Ko sem bila zadnjič pri tebi na obisku, si komaj shajala. Tista tvoja gazdarica te je gledala, kot

da si kup dreka. Še zdaj si ni zapomnila, a je Croatia v Russia ali je Russia v Croatia. Ko so te pa obiskale tri tvoje prijateljice, malo da ni poklicala policije. Zato ker, kaj pa je stanovanje s štirimi Hrvaticami drugega kot bordel. Ne bo dolgo, pa se boš priplazila nazaj. Vse vas bom morala jaz vzdrževati, zato ker sem bila edina zadosti pametna, da sem se prilagodila. Jaz, ja. Življenje je res polno presenečenj!

Tišina.

LUCIJA: In hiša bo naša. Napisana je na moje ime. A mislite, da sem neumna?

Predah.

ALISA: In Damjan se je strinjal?

LUCIJA: Na srečo še prav pride, da ni vse napisano na njega.

Tišina. Vsi so izčrpani. Vlado se sesede na stol. Dunja prižge cigareto.

ALISA: Lucija, to ni prav. To ni v redu.

LUCIJA: Alisa ... Pejt se prosim malo uredit. (*Pokaže na njena oblačila.*) Taka ne moreš bit. Mama, a mi prineseš par mokrih robčkov, švicam, da kar teče z mene. Dunja, pokliči ketering in jim povej, da jim Damjan prijazno sporoča, da imajo, da se tukaj narišejo v petih minutah, drugače jim sploh ni treba hodit. Oči, mogoče ne bi bilo slabo, če vzameš en xanax, ker ne bi radi videli, da v cerkvi narediš kakšno sceno. In naj eden, prosim, z mano ponovi očenaš, da se ne bom blamirala. Dajmo malo dobre volje, saj bo šlo. Danes je najsrečnejši dan mojega življenja.

S ceste se zasliši bučna glasba. Streli, vriskanje, vzkliki, tamburice. Prihaja ženin s tamburaši. Člani družine Kos obstanejo kot okamneli.

Štirinajsti prizor

Novembra 1945.

Karolinina spalnica.

Monika, 45 let, sedi na stolu, Karolina, 47 let, na postelji.

MONIKA:

Govoril mi je take reči, da takih še nikoli od nobenega nisem slišala. Ura je bila pozna, ne vem, po kaj sem prišla v kuhinjo, on je pa sedel tam. Rekel mi je, da v Angliji nikjer nimajo mleka, ki bi imelo tak okus, kot ga ima naše mleko. Sem pomislila, kaj pa govori, krava je krava, naša ali pa angleška. Imel je škatlico cigaret. Z zlatimi črkami. Me je vprašal, če bom. Hvala, ne kadim, sem rekla.

Rekel je, da je svet en grozen kraj. Da si furt na furt razočaran. Rekel je, kaj naj človek sam s sabo, če prihaja iz ene propadle monarhije, iz ene primitivne dežele, živi pa v državi, kjer bo zmeraj manjvreden. Kam tak človek sploh spada?

Rekel je, ko bi bil vsaj kot moja sestra. Tako mlada, še kar upa in se veseli, kako bo, ko bo enkrat svobodna. Ampak ne ve, da svoboden sploh nikoli ne moreš bit.

Rekel mi je, da sem lepa. Rekel je, da moja glava ni ... kako je že rekel ... da ni zastrupljena. S takimi mislimi, ki se kot lovke razpredejo po celem telesu. S spoznanjem, da je svet grozen in da so ljudje hudobni. Moje oči da so mile in čiste. Vprašal me je, kako mi je ime. Monika, sem rekla.

Monika. Monika. Monika. To si bom zapomnil. A ti veš, da si najbolj vzvišeno bitje, kar jih je?

Aja?

Ženska.

Prečastiti pravi, da je bila ženska ustvarjena iz moškega rebra.

A ni rebro žlahtnejša snov kot blato in prah, iz katerih je bil ustvarjen Adam? Najprej je Bog ustvaril različna bitja v morju. In potem na kopnem, taka na štirih nogah in taka, ki se plazijo, nižje vrste od človeka. Potem je ustvaril bitje, plemenitejše od vseh prejšnjih – človeško bitje, moškega. In šele nazadnje je ustvaril najpopolnejše bitje, žensko. In ko je ustvaril njo, šele takrat, sedmi dan, je počival.

Potem me je vprašal, če jaz mislim, da je smešen.

Meni se zdi, gospod, da ste vi nekaj najlepšega na svetu.

On me je pa gledal v oči. Še nikoli v življenju me ni nobeden tako gledal v oči. In je rekel, kdo ve, kaj vse nas v življenju čaka, zato včasih še vseeno upam. Gledal me je, kot da sem drag kamen. In potem me je poljubil.

Alisa (15 let) in Marko (18 let) se poljubljata na vrtu. Sneži.

**

Alisa (36 let) pride v plašču in s kovčkom v roki.

**

Stara Karolina na invalidskem vozičku. Vrti se na snegu.

**

Stari Aleksandar pleše z mlado Ružo. Mladi Aleksandar mu jo prevzame.

**

Dunja pleše z Igorjem.

**

Maša pleše v Vladom.

**

Lucija v svoji razkošni beli poročni obleki pleše sama.

**

Alisa vzdigne kovček in odide.

KONEC